

Suomi 2025

**Yrittäjän sosiaali-
turvajärjestelmän
kehittäminen**

 Yrittäjät

Suomi 2025 -asiakirjat

Suomi 2025 on Suomen Yrittäjien tavoiteohjelma seuraaville hallituskausille. Tuotamme ohjelmaan esityksiä suomalaisen yhteiskunnan uudistamiseksi.

Yrittäjiliike haluaa olla Suomea uudistava voima. Näemme, että yrittäjyys on merkittävä osa kaikkia niitä uudistushankkeita, joilla suomalaista yhteiskuntaa viedään eteenpäin.

Suomi – yritysm yön teisen sääntelyn kärkimaa 2025

Normien purkamisessa ja sääntelyn sujuvoittamisessa on asetettava uusi ja kunnianhimoinen tavoitetaso: yritysten hallinnollista taakkaa ja sääntelykustannuksia tulee vähentää tavoitteellisesti ja määrältään merkittävästi.

» [Suomi – yritysm yön teisen sääntelyn kärkimaa 2025](#), pdf, julkaistu 28.3.2018

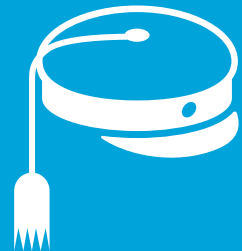

Yrittäjäm yön teinen korkeakoulutus 2025

Suomi ja Suomessa toimivat yritykset tarvitsevat huippuosaamista. Emme menesty kovassa kansainvälisessä kilpailussa, jos osaaminen ja yrittäjyys eivät ole maailman huippua.

Haluamme Suomeen yliopistojärjestelmän, joka tukee yrittäjyyttä eri puolilla maata, yhdistää yrittäjyyden maailmanluokan tutkimukseen ja osaamiseen sekä varmistaa Suomessa toimivien yritysten menestyksen kansainvälisessä kilpailussa.

» [Yrittäjäm yön teinen korkeakoulutus 2025](#), pdf, julkaistu 12.9.2017

Kaikki 2025 -asiakirjat:
www.yrittajat.fi/2025

Sisältö

Miksi järjestelmää tulee muuttaa?	4
Työn muutoksesta	4
Kuuluvatko yrittäjä ja sosiaaliturva samaan lauseeseen?	6
Yrittäjän työeläkejärjestelmä kärsii luottamuspulasta	7
Järjestelmän tulee kohdella vakuutettuja yhdenvertaisesti	9
Yrittäjien esitykset yrittäjän sosiaalivakuutusjärjestelmään	10
Kehittämisehdotusten taustat	12
Yrittäjän eläkejärjestelmä	12
Perhevapaaetuudet	16
Työttömyysturva	19
Muita ehdotuksia yrittäjän sosiaaliturvan kehittämiseksi	24
Työntekijä- ja yrittäjä-käsitteiden erot lainsäädännössä	24
Viitteet	25
LIITE	27
Suomen sosiaalivakuutusjärjestelmä	28
Yrittäjän sosiaaliturvajärjestelmä	34

Suomen Yrittäjät, 2018

Yrittäjän sosiaalivakuutusjärjestelmän kehittäminen on osa Suomen Yrittäjien Suomi 2025 -julkaisusarjaa.

Suomen Yrittäjät | Mannerheimintie 76 A,
00250 HELSINKI | PL 999, 00101 HELSINKI
puhelin 09 229 221 | toimisto@yrittajat.fi | yrittajat.fi

Miksi järjestelmää tulee muuttaa?

Työn muutoksesta

Työelämän murroksesta puhutaan paljon ja se on nostettu myös Juha Sipilän hallituksen tulevaisuusselonteon teemaksi¹. Selonteossa esitetään kattavasti työn murroksesta käytyä keskustelua ja esiin nostettuja skenaarioita siitä, miltä työ ja työelämä tulevaisuudessa mahdollisesti näyttävät. Työn murros ei kuitenkaan ole ainutkertainen tai yhtäkertainen ilmiö, vaan työ muuttuu jatkuvasti. Varmaa on, ettei työ häviä tässäkään murroksessa kokonaan, vaikka lienee selvää, että monet nykyisin tunnetut ammattinimikkeet katoavat teknologisen kehityksen myötä. Näin on käynyt aiemminkin, kyse ei ole uudesta asiasta. Teknologian kehitys on kuitenkin aina myös luonut uusia ammatteja.

Vaikka työn tulevaisuutta on perusteltua pohtia pitkälläkin perspektiivillä, lienee hedelmällisempää tarkastella käynnissä olevan murroksen jo näkyviä vaikutuksia ja pohtia sen pohjalta, mitä muutoksia yhteiskunnan rakenteisiin tarvitaan lähitulevaisuudessa. Nyt tehtävillä päätöksillä voidaan vaikuttaa sekä muutoksen suuntaan että vauhtiin.

Nykyuudotettu työsopimukseen perustuva tapa tehdä työtä ei näytä olevan ihan heti katoamassa. Kaksi kolmasosaa työllisistä työskentelee työsopimukseen perustuvasa vakituisessa kokoaikatyössä, eikä heidän suhteellinen osuutensa ole työmarkkinoilla 2000-luvulla juuri muuttunut (kuva 1).

Työskentelytavoissa sen sijaan on tapahtunut muutosta. Samoin siinä, millaista osaamista työmarkkinoilla tarvitaan. Ajan ja paikan sijaan yhä useammin työsopimus-

suhde sidotaan työn tulokseen. Asia ei ole työmarkkinoilla uusi, mutta asiantuntija-työn sekä työn ja vapaa-ajan välisen rajanvedon haasteiden yleistyessä on välttämätöntä pyrkiä muuttamaan vanhentunutta työlainsäädäntöämme vastaamaan tätä päivää.

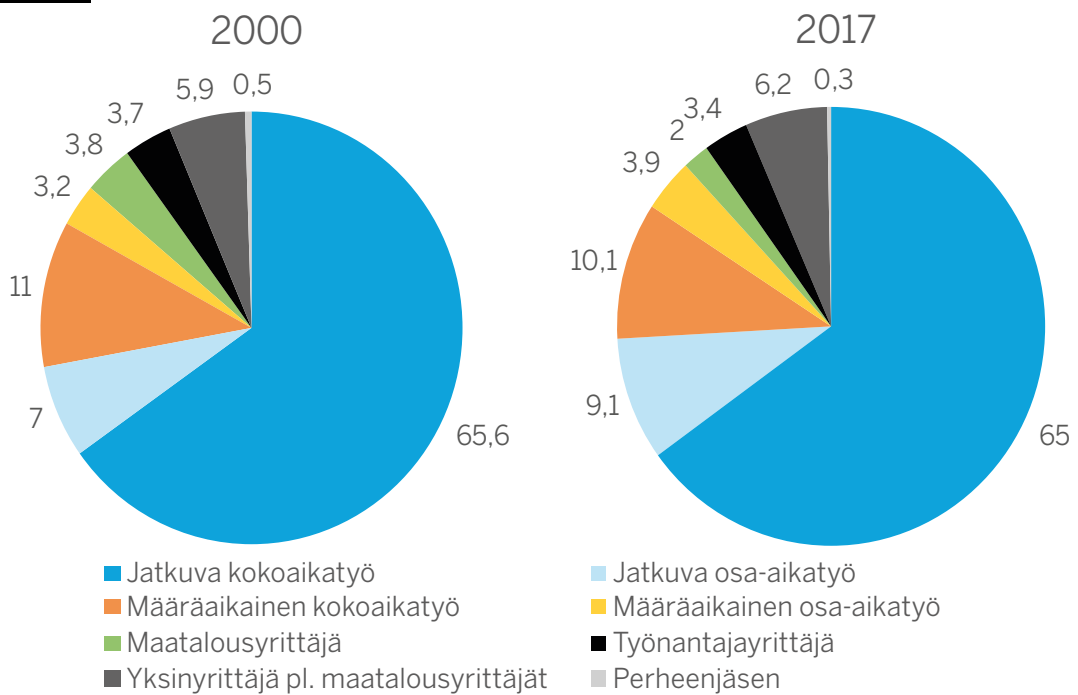
Myös yrittäjänä tehtävä työ on lisääntynyt. Yksinyrittäjien määrän kasvu on yksi merkittävimmistä muutostrendeistä työmarkkinoillamme 2000-luvulla. Heidän määränsä on kasvanut yli 30 000 henkilöllä vuosien 2000 ja 2017 välillä (kuva 2)². Vaikka yksinyrittäjien määrä on kasvanut tuntuvasti, on heidän suhteellinen osuutensa erilaisten työntekemuotojen joukossa edelleen alle 7 prosenttia (kuva 1). Yrittäjyydestä on tullut kuitenkin aiempaa hyväksytympi tapa hankkia toimeentulo tai ainakin osa siitä, ja yhä useampi vähintään kokeilee yrittäjyyttä.

Valtioneuvoston selonteossa ennustetaan yrittäjyyden ja palkkatyön välisen rajan hämärtyvän. Teknologian kehittymisen mukana tulleet uudet tavat välittää työtä ja laskuttaa osaamista ovat toki johtaneet erilaisten alustojen kautta toimivien henkilöiden epävarmuuteen siitä, millä statuksella he kulloinkin työtä tekevät. Puhekieleen onkin vakiintunut uudenlaisia, epävirallisia termejä kuvaamaan aikamme ilmiöitä³. Moninaisten termien arkikäyttö hämärtää helposti työmarkkinoilla toimijoiden käsityksiä siitä, millä statuksella he toimivat ja mitä oikeuksia ja velvollisuuksia siitä heille ja heidän sopimuskumppaneilleen seuraa. Juridisesti asia ei kuitenkaan ole yhtä ongelmallinen.

Suomen työ- ja sosiaalivakuutuslainsäädä-

Kuva 1

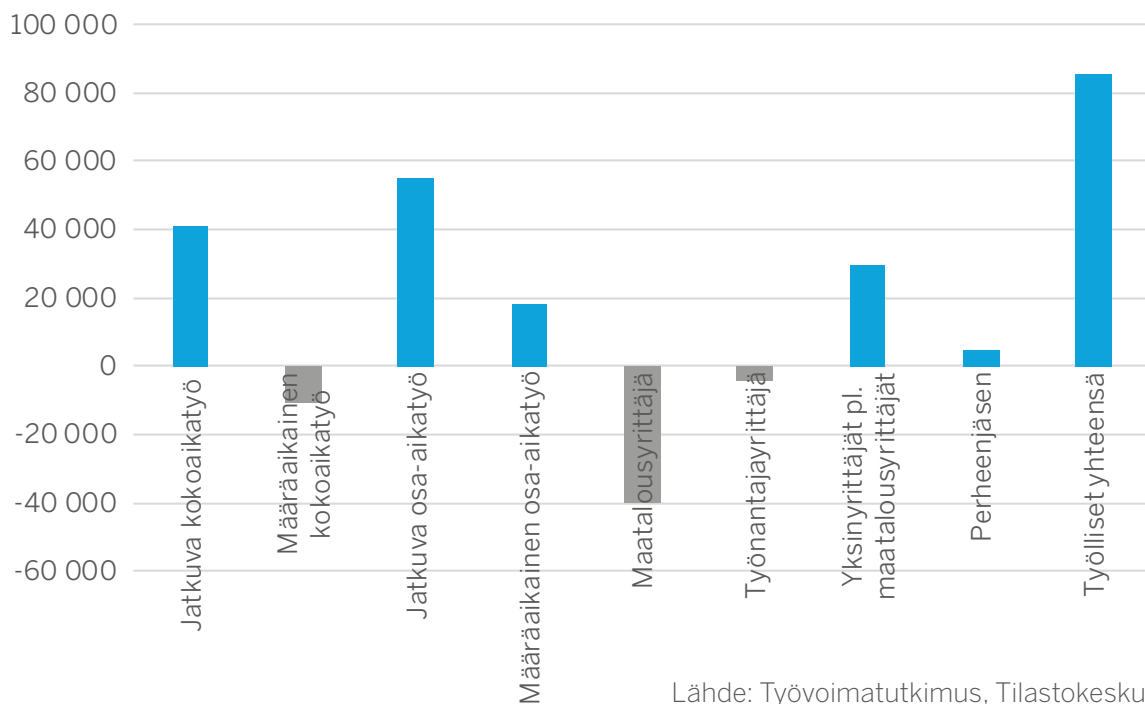
Työnteon muodot 2000 ja 2017, 15–64-vuotiaat

Lähde: Työvoimatutkimus, Tilastokeskus

Kuva 2

Työn teon muotojen lukumäärällinen muutos 2000–2017, 15–64-vuotiaat työlliset

Lähde: Työvoimatutkimus, Tilastokeskus

SOSIAALIVAKUUTUSJÄRJESTELMÄN TULEE KOHDELLA YKSILÖITÄ TASAPUOLISESTI JA YHDENVERTAISESTI.

dännössä on selkeä jaottelu työsopimussuhteiseen työhön ja muuhun ansiotarkoituksessa harjoitettavaan toimintaan eli yrittäjätööhön. Kaikki virkasuhteiden ulkopuolella tehtävä työ on määriteltävissä olemassa olevien rajausten perusteella jompaankumpaan edellä mainitusta kategoriasta, minkä jälkeen henkilön oikeudet ja velvollisuudet seuraavat statusta. Työsopimuslaissa määritellään, millä edellytyksillä työntekijän ja työnantajan välille syntyy työsopimussuhde. Rajaus on hyvä ja tarkka. On totta, että lisääntynyt yrittäjämäinen tapa tehdä työtä työsopimussuhteessa voi haastaa rajanvedon työn tekijöiden arjessa, erityisesti jos osa työmarkkinoiden toimijoista pyrkii rajanvetoa tietoisesti hämärtämään. Juridisesti rajanvetokysymys ei ole toistaiseksi aiheuttanut ongelmia.⁴ Näin tuskin tapahtuu lähitulevaisuudessakaan, mikäli nykyisenkaltaiset selkeät rajat säilytetään.

Lisämausteen statuskeskusteluun tuo verolainsäädäntö, jossa toimintaa tarkastellaan siitä saatavien tulojen kautta ja esimerkiksi verotuksellinen palkansaaja saattaakin työ- ja sosiaalivakuutus-oikeudessa olla yrittäjä.

Yrittäjien määrän kasvu on ensisijaisesti myönteinen asia. Samalla on kuitenkin tärkeää pohtia, mikä kehitykseen on johtanut. Merkittävin tekijä on se, että työmarkkinarakenteet eivät kannusta riittävästi yrittäjiä palkkaamaan työsopimussuhteista henkilökuntaa, vaan työ ostetaan ennemmin toiselta yrittäjältä. Yrittäjien määrän kasvua selittänee myös se, että yrittäjyyteen suh-

taudutaan nykyään positiivisemmin kuin aiemmin ja nuorista iso osa suhtautuu siihen realistisena, jopa toivottavana työllistymismuotona.

On kuitenkin muistettava, että vaikka yrittäjyyteen kannattaa kannustaa, siihen liittyvät itsenäisyys, riskit ja toimeentulon epävarmuus eivät sovi kaikille. Toistaiseksi niin sanottu vastentahtoinen yrittäjyys ei näytä olevan itsensätyöllistäjiä koskevien selvitysten perusteella suuri ongelma, vaan valtaosa heistä näyttää olevan tyytyväisiä työllistymiseensä nimenomaan yrittäjänä.⁵

Kuuluvatko yrittäjä ja sosiaaliturva samaan lauseeseen?

Usein yrittäjän suusta saattaa kuulla, ettei yrittäminen ja sosiaaliturva kuulu yhteen. Yrittäjän toimeentulo tulee hänen osaamisestaan ja mikäli osaamiselle ei ole kysyntää, työllistää hän itse itsensä jollain toisella alalla. Myös yrittäjän elämässä voi kuitenkin tulla vastaan tilanteita, joissa yritystoiminnasta saatava tulo ei riittävällä tavalla takaa yrittäjän ja häneen perheensä toimeentuloa.

Eryteisesti aloittavaan yrittäjyyteen liittyy usein merkittävä toimeentuloriski. Yksinyrittäjillä työstä tuleva toimeentulo voi olla matalalla tasolla koko yrittäjäuran ajan⁶. Sosiaaliturvan rakenteiden vuoksi valtaosa yrittäjistä joutuu tulemaan toimeen varsin pienillä tuloilla, jos heillä tulee tarve sosiaaliturvaetuuksille. Lainsäädäntömuutosten tarve erityisesti yrittäjän sosiaaliturvan

osalta kasvaa entisestään, jos yrittäjien määrä jatkaa kasvamistaan.

Vaikka yksinyrittäjien määrässä onkin 2017 tapahtunut notkahdus talouden pirstytyttyä (kuva 3), lienee esimerkiksi työsuhteisen työn tai viran rinnalla yrittäjyyttä harjoittavien henkilöiden määrä edelleen kasvussa. Näissä tilanteissa yrittäjän sosiaaliturvalla on kuitenkin usein ainoastaan täydentävä rooli, sillä pääosa turvasta kertyy varsinaisesta ansiotyöstä. Usein muun ansiotyön rinnalla harjoitettuun yritystoimintaan liittyy halu saada mahdollisimman suuri tuotto, ja tähän maailmaan korkeiden sosiaalivakuutusmaksujen maksaminen ei istu kovin luontevasti.

Yrittämiseen olennaisena elementtinä kuuluu yrittämisen riski, joka pitää sisällään sen, ettei toiminta välttämättä kannata ja elätä yrittäjää. Sosiaaliturvassa yrittäjän ei pidä joutua ottamaan riskiä, vaan yrittäjänä toimivalla tai toimineella tulee olla oikeus samoihin ja myös mahdollisuus samansuuruisiin sosiaalietuuksiin kuin työntekijälläkin. Sosiaaliturvalla ei kuitenkaan pidä tukea kannattamatonta yritystoimintaa, vaan etuuksien pitää jatkossakin olla erityisesti yksilön toimeentulon turva.

Sosiaalivakuutusjärjestelmän tulee lähtökohtaisesti kohdella yksilöitä tasapuoli-

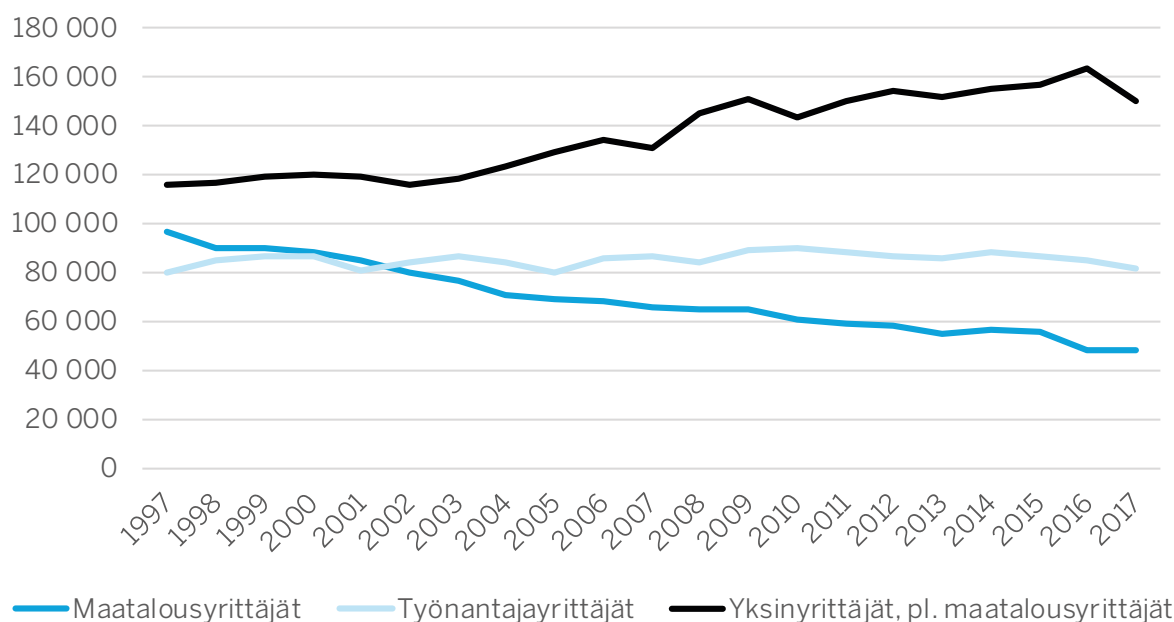
sesti ja yhdenvertaisesti. Koska yritystoiminta poikkeaa luonteeltaan työsuhteisesta työstä, on kuitenkin ymmärrettävää, että esimerkiksi työttömyysturvassa etuuden saamisedellytykset näiden kahden työntekomuodon välillä poikkeavat toisistaan. Koska yrittäjän toimeentulo ei ole itseäänselvyys, on myös perusteltua, että yrittäjällä on enemmän vapauksia sosiaaliturvansa järjestämisessä. Yhteiskunnan tulee kaikissa tilanteissa mahdollistaa osallistuminen lakisääteiseen järjestelmään, vakuutusperiaatteen⁷ toteutuminen sekä tosiasiallinen pääsy sosiaaliturvalle myös yrittäjälle.

Yrittäjän työeläkejärjestelmä kärsii luottamuspulasta

Yrittäjän sosiaaliturvan perusta sekä maksujen että etuuksien osalta rakentuu yrittäjän eläkejärjestelmälle. Yrittäjän eläkevakuutuksen vuosityötulo eli ns. YEL-työtulo määrittää yrittäjän turvan sekä sen hinnan tason. Eläketurvakeskuksen tilastojen perusteella yrittäjät vakuuttavat itsensä varsin matalalla työtulotasolla (kuva 4). Yrittäjän eläkelain mukaan yrittäjän työtulon tulisi vastata hänen yritystoimintaansa laittamansa työpanoksen arvoa. Jopa kaksi kolmesta

Kuva 3

Maatalousyrittäjät, työnantajayrittäjät ja itsensätyöllistäjät Suomessa 2000–2017, 15–64-vuotiaat

Lähde: Työvoimatutkimus, Tilastokeskus

Suomen Yrittäjien kyselyyn vastanneista yrittäjistä alivakuuttaa itsensä lain edellyttämään tasoon nähden ja puolet myös todellisiin tuloihin nähden. Kysely tehtiin SY:n jäsenille kesällä 2017.

Vain neljä prosenttia SY:n kyselyn vastaajista luottaa täysin nykyiseen YEL-järjestelmään. Kahdella vastaajalla kolmesta luottamusta ei ole lainkaan tai vain hyvin vähän. Vastaajista 58 prosenttia on täysin ja vielä 25 prosenttia osittain samaa mieltä väittämän ”Yrittäjän eläkevakuutusmaksu on kohtuuton suhteessa sillä saataviin etuuksiin” kanssa. Kolme neljästä uskoo, että heillä olisi parempi vanhuudenturva, jos he saisivat sijoittaa eläkevakuutukseen käyttämänsä rahat itse.⁸

Yrittäjän työeläkejärjestelmä on haasteellisessa tilanteessa. Yrittäjien luottamus kankeaan, pakolliseen ja kalliiksi koettuun järjestelmään on vakavasti horjunut. He kokevat, että järjestelmä rajoittaa heidän vapauttaan päättää turvansa tasosta ja omasta varautumisestaan yritystoiminnan riskeihin. Järjestelmä on liian jäykkä erilaisiin yritystoiminnan ja elämän tilanteisiin ja ai-

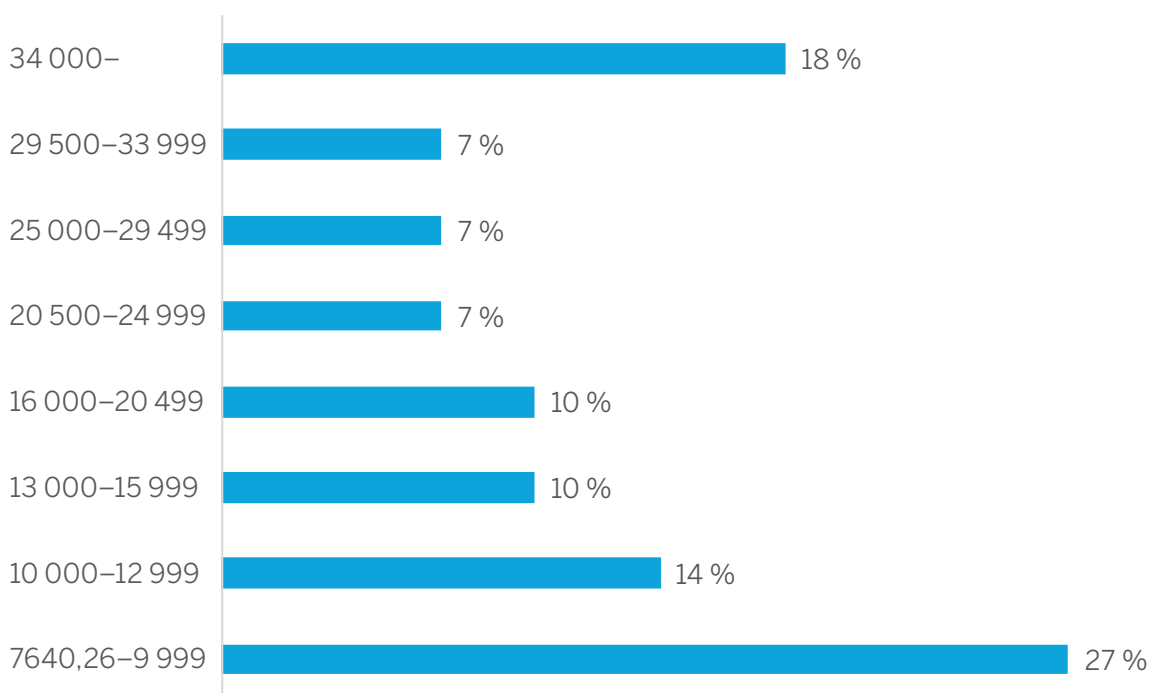
heuttaa nykyisellään yrittäjille liian suuren toimeentuloriskin silloin, kun yrittäjä tarvitsee sosiaaliturvaetuutta.

Muutokset YEL-järjestelmään tulee toteuttaa siten, että sen uskottavuus ja luotettavuus yrittäjien eli järjestelmän rahoittajien silmissä paranee. Pakkoa osallistua järjestelmään ei pidä lisätä, mutta pitää mahdollistaa, että kaikki halukkaat pääsevät siihen mukaan. Sosiaaliturvajärjestelmä ei saa muodostaa kynnystä yritystoiminnan aloittamiselle.

Nykyjärjestelmään on mahdollista tehdä muutoksia, joilla parannetaan sen luotettavuutta ja oikeutusta yrittäjien silmissä. Alhaisilla YEL-tulotasoilla ei näytä olevan suurta vaikutusta yrittäjien vanhuudenturvaan⁹, mutta on kohtuutonta, että haluttomuus osallistua nimenomaan eläkejärjestelmän rahoittamiseen aiheuttaa yrittäjälle myös kauttaaltaan matalan työuran aikaisen sosiaaliturvan. Järjestelmää uudistettaessa tulee pyrkiä siihen, että osallistumaan pakotetut saavat vakuutusmaksuilleen vastineena kohtuullisen turvan tason.

Kuva 4

YEL-työtulojakauma vuonna 2017
(205 000 vakuutettua)

Lähde: Eläketurvakeskus

JÄRJESTELMIÄ TULEE KEHITTÄÄ SITEN, ETTÄ KAIKILLA ON MAHDOLLISUUS PÄÄSTÄ SOSIAALITURVAN PIIRIIN ELÄMÄNTILANTEEN SITÄ VAATIESSA.

Järjestelmän tulee kohdella vakuutettuja yhdenvertaisesti

Suurimmat yhdenvertaisuuteen liittyvät haasteet sosiaalietuusjärjestelmässämme ovat työttömyysturvassa. Se on ainoa etuuslaji, jossa yhtäaikainen, peräkkäinen tai lomittainen työsuhteinen ja yrittäjänä tapahtuva toiminta ei kerrytä täysimittaisesti sosiaaliturvaa, sillä ansiopäivärahan työssäoloehto ei voi kerryttää eri statuksilla työskentelyä yhdistämällä. Yrittäjyys on kuitenkin osa yhä useamman henkilön työuraa ja usein merkittävä osa myös heidän sosiaaliturvansa kertymää. Järjestelmää tulisi yksinkertaistaa ja muuttaa kannustavamiksi siten, että työsuhteisen työn ja yrittäjätyön tuloja voisi työssäoloehdossa yhdistää ja osittaista ansioetuutta voisi saada jo nykyistä vähäisemmällä työskentelyllä.

Lisäksi järjestelmän rahoittamiseen osallistuu suuri joukko työntekijöitä, joiden vakuutusmaksuja ei käytetä heidän omien ansiosidonnaisten etuuksiensa rahoittamiseen. Noin joka viides työttömyysturvassa palkansaajaksi katsottava henkilö ei kuulu työttömyyskassaan, mutta osallistuu ansioturvan rahoittamiseen työttömyysvakuutusmaksuin.¹⁰ Yhteiskunnan tulee varmistaa se, että lakisäätöiseen järjestelmään osallistuvilla on myös oikeus etuuksiin. Vakuutusperiaatteen mukaisesti vakuutusmaksuilla tulisi kattaa nimenomaisesti vakuutetulle koituvat etuudet. Ansiosidonnaista työttömyysturvajärjestelmää tulisikin muuttaa yleisturvan suuntaan, jolloin jokaisella järjestelmän rahoitukseen osallistujalla olisi myös oikeus etuuksiin.

Suomen Yrittäjien kyselyn mukaan myös noin 20–25 000:sta yrittäjän perheenjäsenestä maksetaan työttömyysvakuutusmaksu-

suja, jotka eivät ohjaudu yrittäjien työttömyyskassoihin ko. henkilöiden ansioetuuksien rahoitukseen. Ongelma olisi helppoa korjata muuttamalla työttömyysturvalakia siten, ettei heitä enää pidettäisi työttömyysturvassa yrittäjinä vaan työntekijöinä, joita he kaiken muun työ- ja sosiaalivakuutuslainsäädännön silmissä ovat.¹¹

Yhdenvertaisuuden näkökulmasta ongelmallinen on tällä hetkellä myös perhevapaajärjestelmä. Yrittäjä-äideillä ei ole käytännössä samaa mahdollisuutta perhevapaisiin kuin työntekijä-äideillä. Kun palkansaaja-äideistä käytännössä kaikki pitävät perhevapaata lapsensa syntymän yhteydessä, yrittäjä-äideistä näin on voinut tehdä Suomen Yrittäjien kyselyn mukaan vain kuusi kymmenestä. Kun työntekijä-äideistä valtaosa pitää sekä äitiysvapaan että vanhempainvapaan välittömästi edellisen perään, yrittäjä-äideistä pidemmän yhtenäisen vapaan on kyennyt pitämään noin joka kahdeksas. Perhevapaajärjestelmää tulisi uudistaa siten, että myös yrittäjä-äideillä on mahdollisuus nauttia jälkeläisensä ensihetkestä toimeentulostaan huolehtimatta. Etuusjärjestelmää tulisi joustavoittaa siten, että yrittäjä-äitien olisi mahdollista jaksottaa päivärahapäiviä nykyistä selvästi useampaan osaan ja pidemmälle ajanjaksolle.

Tulevaisuuden toimeentulo muodostuu toivottavasti edelleen pääosin työstä saaduista ansioista. Järjestelmiä tulee kuitenkin kehittää edelleen siten, että kaikilla on mahdollisuus päästä sosiaaliturvan piiriin elämäntilanteen sitä vaatiessa. Edelleen on syytä varmistaa, että turvan rahoittajilla säilyy motivaatio osallistua järjestelmän ylläpitämiseen. Tämä edellyttää lainsäädäntömuutoksia jo lähitulevaisuudessa.

Yrittäjien esitykset yrittäjän sosiaalivakuutusjärjestelmän kehittämiseksi

Eläketurva

1 Yrittäjän eläkelain mukaisen pakollisen vakuuttamisen alaraja tulee nostaa nykyiseltä tasolta (7 656,26 e, 2018) vähintään työttömyysturvan alarajalle (12 576 e, 2018), jotta yrittäjä vakuutuksen ottamaan joutuessaan myös saa oikeuden työuran aikaiseen sosiaaliturvaan. Työtulo tulee muuttaa selkeyden vuoksi vuositulosta kuukausituloksi.

2 Vakuuttamisvelvollisuuden täyttymisen tulee edelleen perustua yrittäjän työpanoksen arviointiin. Eläketurvakeskuksen tulee kehittää ohjeistusta vakuuttamisvelvollisuuden alarajaan vaadittavasta työpanoksesta eri toimialoilla.

3 Vakuuttamisvelvollisen yrittäjän täytyy saada valita turvansa taso säädettyjen työtulorajojen puitteissa. Työtulon muutos tulisi voimaan yrittäjän ilmoituksella ilman erillistä päätösmenettelyä ja olisi voimassa, kunnes yrittäjä ilmoittaisi uudesta muutoksesta tai lopettaisi toiminnan. Nykyisestä joustojärjestelmästä voidaan luopua tarpeettomana.

4 Alle neljä kuukautta kestävä yritystoiminnan eläkevakuuttaminen tulee sallia.

Työttömyysturva

1 Yrittäjän ei-omistava perheenjäsen tulee myös perheyrityksessä työskentelynsä osalta katsoa myös työttömyysturvalakia sovellettaessa työntekijäksi.

2 Ansiosidonnaista työttömyysturvajärjestelmää tulee yksinkertaistaa siten, että etuuden maksajia on vain yksi. Samalla oikeus ansioturvaan tulee ulottaa kaikkiin vakuutettuihin.

3 Yrittäjän ja palkansaajan työssäoloehdot tulee yhdistää siten, että molemmista työnteon tavoista voi kerryttää yhdessä turvaa. Työssäoloehdon kertymisen tulee perustua vakuutettuun työtuloon ja työskentelyn keston, ei viikkotyöaikaan.

Perhevapaaetuudet

1 Äitiysraha järjestelmää tulee muuttaa siten, että yrittäjällä on oikeus aloittaa päivärahakautensa nykyistä myöhemmin.¹² Äidin ja lapsen suojelun vuoksi äitiysvapaa ja päivärahakausi alkaisi aina viimeistään kaksi viikkoa ennen laskettua aikaa.

2 Äidin päivärahakausi alkaa ns. raskausrahalla, joka jatkuisi neljä viikkoa lasketun ajan jälkeen, jotta vähintään kahden viikon suoja-aika, molemmin puolin lapsen syntymää varmistettaisiin.

3 Raskausraha jakson jälkeiset äitiysraha-päivät olisivat yrittäjälle käytettävissä enintään kahdessa jaksossa siihen saakka, kunnes lapsi täyttää kaksi vuotta.¹³

4 Myös vanhempainraha jaksojen tulisi olla käytettävissä aina siihen saakka, kun lapsi täyttää kaksi vuotta.

5 Päiväraha järjestelmän joustavoittamisen vuoksi lastenhoidon tukijärjestelmän tulee olla käytettävissä jo raskausraha jakson päättymisen jälkeen.

6 Lastenhoidon tukijärjestelmää tulisi yksinkertaistaa yhdistämällä yksityisen hoidon tuki ja kotihoidon tuki yhdeksi lastenhoidon tueksi. Lasta voisi tuella hoitaa lapsen vanhemman lisäksi lapsen muu läheinen, työsuhteinen työntekijä tai yksityinen yritys. Tuki maksettaisiin suoraan lasta hoitavalle taholle.

Muu sosiaaliturva

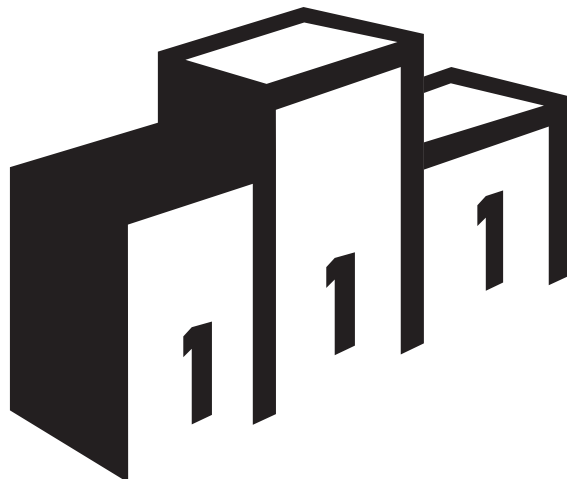
1 Asumistuen arvioinnissa tulee huomioida yrittäjän todelliset tulot YEL-työtulon sijasta.

2 Yrittäjäopiskelijan osoittaessa elinkeinotoiminnan tulojensa saanti-ajankohdaksi opintojen ulkopuolisen ajan kohdan ei näitä tuloja tule ottaa huomioon opintotuen tarveharkinnassa.

3 Yksityiselle elinkeinonharjoittajalle on annettava oikeus vähentää sairaan lapsen hoidosta aiheutuneet kustannukset yritystoiminnan verotuksessa sekä mahdollisuus vähentää omaehtoinen liikunta- ja kulttuuritoiminta siltä osin, kuin hän voisi verovapaana henkilökuntaetuna järjestää etuuden myös työntekijöilleen.

Käsitteiden yhdenmukaistaminen

Tulee käynnistää poikkihallinnollinen valmistelu, jossa selvitetään lainsäädännön statukset ansiotarkoituksessa tehtävälle työnteolle ja tarpeet niiden yhdenmukaistamiselle. Näin ihmiset arjessaan kykenisivät helpommin ymmärtämään, millä statuksella työskentelevät ja mitkä oikeudet ja velvollisuudet heitä koskevat.

Kehittämisehdotusten taustat

Yrittäjän eläkejärjestelmä

Matalat työtulot seurausta luottamuspulasta

Yrittäjien luottamus YEL-järjestelmään laaha ja YEL-työtulot ovat matalalla tasolla. Suomen Yrittäjien kesällä 2017 jäsenistöleen tekemän kyselyn¹⁴ mukaan jopa kaksi kolmesta vastaajasta alivakuuttaa itsensä lain edellyttämään tasoon nähden ja puolet myös todellisiin tuloihin nähden. Merkittävien syy alivakuuttamiseen erityisesti nuorilla yrittäjillä on se, etteivät he usko saavansa rahoilleen vastinetta. Kaikista vastaajista jopa kolme neljästä ei usko, että he tulevat saamaan vakuutusmaksuaan vastaavaa eläkettä. Saman verran vastaajista uskoo, että järjestelmää tullaan vielä muuttamaan merkittävästi ennen heidän eläkkeelle jäämistään. Vain neljä prosenttia vastaajista luottaa täysin nykyiseen YEL-järjestelmään. Kahdella vastaajalla kolmesta luottamusta ei ole lainkaan tai vain hyvin vähän.

Vakuutusmaksut koetaan kohtuuttomiksi, mikä entisestään vähentää halukkuutta osallistua järjestelmään. Yrittäjistä 58 prosenttia on täysin ja vielä 25 prosenttia osittain samaa mieltä väittämän ”Yrittäjän eläkevakuutusmaksu on kohtuuton suhteessa sillä saataviin etuuksiin” kanssa. Kolme neljästä vastaajasta uskoo, että heillä olisi parempi vanhuudenturva, jos he saisivat sijoittaa eläkevakuutukseen käyttämänsä rahat itse. Järjestelmän katsotaan rajoittavan

yrittäjän vapautta päättää turvansa tasosta ja omasta varautumisestaan yritystoiminnan riskeihin. Järjestelmä koetaan liian jäykäksi erilaisiin yritystoiminnan ja elämän tilanteisiin.

Kehittämisessä katse erityisesti työuran aikaiseen sosiaaliturvaan

Luottamuspulan lisäksi matalat YEL-työtulot vaikuttavat liittyvän yrittäjän ikään ja yritystoiminnan kestoon. Nuorista eläke tuntuu kaukaiselta ja järjestelmänkin uskotaan muuttuvan monta kertaa, jopa kaatuvan kokonaan ennen vanhuuseläkkeelle pääsyä. Aloittavilla yrittäjillä, joiden yritystoiminta ei vielä turvaa toimeentuloa, ei ole välttämättä taloudellista mahdollisuutta vakuuttaa todellisen työpanoksen mukaan. Yritystoiminnan alkuvaiheessa rahat sijoitetaan muutenkin ennemmin yritystoiminnan kehittämiseen ja tulevaisuutta turvataan mieluummin niin kuin maksamalla maksuja sosiaalivakuutusjärjestelmään. Ajan kuluessa ja yrittäjän ikääntyessä ja yritystoiminnan vakiintuessa YEL-työtulot vaikuttavat kuitenkin nousevan.

Eläketurvakeskuksen selvityksen mukaan yrittäjien toimeentulo vanhuuseläkeiässä ei ole palkansaajaan verrattuna huono. Yrittäjien tulotaso näyttää sekä keskimäärin että eri tuloviidenneksissä olevan parempi kuin työntekijällä sekä heti eläkkeelle jäädessä että vielä vuosien eläkkeelläolon jälkeen.¹⁵ Vanhuudenturva ei pidä väheksyä,

YRITTÄJÄT MAKSAVAT TUHANSIA EUROJA VUODESSA JA SAAVAT SAMANSUURUISEN PÄIVÄRAHAETUUDEN KUIN HENKILÖ, JOKA EI OLE OSALLISTUNUT JÄRJESTELMÄN RAHOITAMISEEN LAINKAAN.

mutta enemmän huolta pitäisi kantaa yrittäjän työuran aikaisesta sosiaaliturvasta. Matkalalla YEL-työtulolla olevien henkilöiden turva sairauden, vanhemmuuden ja työtömyyden varalta on heikoissa kantimissa. Erityisesti pitkäaikaissairaus tai vakava tapaturma saattaa aiheuttaa sen, että henkilön koko loppuelämän toimeentulo jää heikoksi.

Työpanos vakuuttamisen kohteena ongelmallinen

Yksi järjestelmän ongelmista on YEL-työtulon vaikeaselkoisuus. Lain mukaan työtulon tulee vastata työpanoksen arvoa eli palkkaa, joka olisi maksettava ulkopuoliselle samaa työtä tekeväälle. Yrittäjille on vaikeaa ymmärtää työtulokäsitettä ja asettaa työtulonsa sen edellyttämälle tasolle. Toisaalta YEL-työtulon muuttaminen on tämän käsitteen vuoksi hankalaa ja byrokraattista, koska se edellyttää aina erillisen päätöksen tekemistä eläkeyhtiöltä ja yrittäjältä työpanoksen muutoksen osoittamista. Valituskelpoisen päätöksen tekeminen on perusteltu lähinnä tilanteessa, jossa yrittäjän muutospyyntöön ei suostuta. Jos pyyntöön suostutaan, on yrittäjällä harvoin tarvetta valittaa.

Järjestelmän kannalta nykyinen työpanokseen perustuva työtulo on haastava myös siksi, että sitä on käytännössä mahdoton tarkistaa. Yrittäjän todellista työpanosta ja sen arvoa ei tiedä kukaan. Vakuuttamisen piiriin kuulumista valvotaan em. syystä todellisten tulojen kautta, mikä sekoittaa yrit-

täjät kuvittelemaan, että vakuuttamisvelvollisuus seuraa, kun todelliset tulot ylittävät YEL-alarajan ja että YEL-työtuloa voi muuttaa yritystoiminnan tulojen muuttuessa.

Mille periaatteille muutokset tulee rakentaa?

YEL-järjestelmä ei saa muodostaa kynnystä yritystoiminnan aloittamiselle. Hallinnollista taakkaa ja taloudellista epävarmuutta ei pidä yrittäjän alkutaipaleella kasvattaa. Pakkoja ei missään nimessä pidä lisätä, vaan korjaukset järjestelmään tulee tehdä siten, että sen uskottavuus ja luotettavuus yrittäjien, järjestelmän rahoittajien, silmissä paranee. Jotta tähän päästään, on järjestelmää joustavoitettava lisäämällä yrittäjän vapautta ja vastuuta oman turvansa järjestämisessä. Edelleen tulee huolehtia siitä, että kaikki, jotka järjestelmään haluavat osallistua, pääsevät mukaan.

Toisaalta tulee varmistaa se, että myös yrittäjällä on oikeus sosiaaliturvaan ja ansioturvaetuuksiin. Yrittäjien luottamusta heikentää se, että he maksavat tuhansia euroja vuodessa ja saavat samansuuruisen päivärahaetuuden kuin henkilö, joka ei ole osallistunut järjestelmän rahoittamiseen lainkaan.

Järjestelmää tulee kehittää yksinkertaisemmaksi ja helpommaksi. Eläketurvakeskus on esittänyt järjestelmän muuttamista siten, että yrittäjän eläkevakuutuksessa vakuutettaisiin yritystoiminnan todellisia tu-

NYKYINEN TYÖ- JA SOSIAALIVAKUUTUSLAINSÄÄDÄNNÖN JAKO TYÖNTEKIJÖIHIN JA YRITTÄJIIN ON EDELLEEN TYÖMARKKINOILLA TOIMIVA RATKAISU, EIKÄ ELÄKEJÄRJESTELMÄÄN TULE LUODA UUSIA RYHMIÄ TAI STATUSRAJAUKSIA.

loja työpanoksen sijaan. Todellisten tulojen vakuuttaminen voisi näyttäytyä yhdenvertaisena, yksinkertaisena ja selkeänä mallina myös yrittäjille, mikäli se kyettäisiin kytkemään kaikkien yritysmuotojen osalta yhdenvertaisiin tunnuslukuihin ja työtulo muuttuisi automaattisesti ja reaaliaikaisesti. Tähän pääseminen on haastavaa, sillä eri yritysmuodoissa verotettavat tulot määräytyvät eri tavalla. Muutos olisi siten omiaan ohjaamaan yrittäjiä jopa yritysmuodon valinnassa. Yritystoiminnan todellisia tuloja ei läheskään aina ole mahdollista hahmottaa reaaliaikaisesti, vaan lopullinen vakuutettava työtulo olisi vahvistettava käytännössä jälkikäteen.¹⁶ Yritystoiminnan tulovirroissa voi myös olla suuriakin vaihteluita vuosittain, jopa kuukausittain.

Nykyinen työ- ja sosiaalivakuutuslainsäädännön jako työntekijöihin ja yrittäjiin on edelleen työmarkkinoilla toimiva ratkaisu, eikä eläkejärjestelmään tule luoda uusia ryhmiä tai statusrajauksia. Lainsäädännöllä asetetut rajat ohjaavat ihmisten käytöstä ja vaikuttavat heidän toimintaansa siten, ettei esimerkiksi yrittäjätoimintaa uskalleta laajentaa pelossa, että oikeuksissa tai velvollisuuksissa tapahtuu muutoksia.

Järjestelmää on kritisoitu siitä, että se kohtelee yrittäjiä keskenään ja työntekijään nähden eri tavalla. Tämän vaikutuksen on nähty tulevan siitä, että yrittäjän vakuutettava työtulo ei seuraa yrittäjän todellisia tuloja. Suomen Yrittäjien kyselyn perusteella yrittäjät eivät kuitenkaan tunnu näkevän

tässä ongelmaa kilpailuneutraliteetin näkökulmasta verrattaessa yrittäjiä keskenään. Verrattaessa yrittäjää työntekijään on otettava huomioon se, että työntekijä saa palkan heti ensimmäisestä työtunnistaan lukien riippumatta siitä, lisääkö hänen toimintansa työnantajan myyntiä. Yrittäjällä ensimmäiseen tuloutettavaan euroon voi kulua aikaa vuosiakin. Yrittämiseen kuuluu myös yrittäjän riski aloittamisen jälkeenkin, eikä siksi ole mitään takeita siitä, että toiminnasta tulee yrittäjälle riittävä toimeentulo. Työntekijälle työsopimus takaa palkan koko työsuhteen ajalle.

Vaikka Suomen Yrittäjien jäsenistössä on jonkin verran jopa sellaista henkeä, että koko pakollinen eläkejärjestelmä pitäisi lopettaa¹⁷, on yrittäjänkin edun mukaista kerryttää työuransa aikaisilla tuloilla edes jonkintasoinen vanhuudenturva. Toisaalta erityisesti yrittäjällä pitää olla myös mahdollisimman paljon vapautta ainakin osittain rakentaa turva myös muulla valitsemallaan tavalla siten, ettei muu yhteiskunta päädy heidän turvansa rahoittajaksi. Nykyjärjestelmän sisällä on mahdollista tehdä muutoksia, jotka toteuttavat edellä esitetyt tavoitteet parantaen eläkejärjestelmän kestävyttä ja yrittäjien luottamusta järjestelmään. Kokonaisuutena on tärkeää muistaa, että jokainen euro eläkejärjestelmälle lisää myös muille sosiaalivakuutusjärjestelmille sisään tulevia euroja ja toisaalta vähentää sekä valtion verotuloja että perusturvan ja viimesijaisen turvan etuusmenoja.¹⁸

Miten järjestelmää tulisi muuttaa?

Pakollisen vakuuttamisen tulee olla kannattavaa vakuutetulle

Yrittäjän pakollisen eläkevakuuttamisen alarajaa tulisi nostaa siten, että yrittäjä saa vakuutusmaksuilleen vastinetta eli ansiosidonnaisia etuuksia. Sairausvakuutuksessa em. vastineen saaminen toteutuu, kun vuosityötulo on 10 500 euroa ja työttömyysturvassa 12 576 euroa (2018). Järkevintä olisi nostaa alaraja työttömyysturvan alarajalle, jolloin varmistettaisiin se, että pakollisen järjestelmän piirissä olevalla yrittäjällä olisi käytännössä oikeus kaikkeen työuran aikaan ansiosidonnaiseen sosiaaliturvaan. Alle pakollisen työtulorajan toiminnan vakuuttaminen olisi jatkossakin vapaaehtoista. Tällöin yritystoimintaa harjoittavalla henkilöllä olisi itsellään vapaus valita, haluaako hän vakuuttaa sen laajuista toimintaa, josta ei kerry työuran aikaista ansioturvaa¹⁹. Toisaalta aina kun yrittäjä on pakollisen vakuutuksen piirissä, tulee hänelle olla vakuutettuna varmuus, että vakuutusmaksuilla myös saa turvaa.

Eläketurvakeskuksen arvion mukaan mikäli pakollisen eläkevakuuttamisen alaraja nostettaisiin työttömyysturvan alarajalle olisi muutos YEL-järjestelmälle kustannusneutraali, jos noin kaksi kolmasosaa nykyisin itsensä alle 13 000 YEL-työtulotasolla vakuuttaneista nostaisi työtulonsa uudelle alarajalle. ETK:n on myös arvioinut, että kustannusvaikutukset YEL-vakuutuksen työtulosummaan kaikilla muilla variaatioilla, joita muutos vakuutettujen määrään voisi aiheuttaa, ovat 12 prosentin laskusta viiden prosentin nousuun.

Suomen Yrittäjien kyselyn vastausten perusteella voidaan arvioida, että vakuuttamisvelvollisia alarajan noston jälkeen olisi edelleen vähintään 82,5 prosenttia nykyisin vakuuttaneista²⁰. Siksi arviomme on, että muutos jopa parantaisi työeläkejärjestelmän rahoitusta. Samalla on hyvä muistaa, että työeläkejärjestelmän tulovirran paraneminen tarkoittaa suoraan valtion saamien verotulojen pienenemistä, sillä YEL-vakuutusmaksu on kokonaisuudessaan verotuksessa vähennyskelpoinen. Muutos vaikuttaisi myös kansaneläkkeisiin ja takuueläkkeeseen sekä muihin sosiaalivakuutusjärjestel-

miin, niin niiden rahoitukseen kuin niistä ulosmaksettaviin etuuksiin.

Jouston ja osallistumismahdollisuuksien lisääminen

Alle neljän kuukauden pituisen yritystoiminnan vapaaehtoinen vakuuttaminen eläkevakuutuksessa tulisi mahdollistaa ja näin helpottaa pääsyä työeläkejärjestelmän piiriin. Pakollisuutta ei tässä ole syytä lisätä, vaan antaa erityisesti aloittavalle yrittäjälle mahdollisuus testata yritysideoita toimivuutta ennen kuin vakuuttamisvelvollisuus astuu voimaan.

Jos vakuutus tulee ottaa heti ensimmäisestä päivästä, siitä muodostuu vastaavanlainen yritystoiminnan aloittamisen kynnyksen, joka juuri poistui työttömyysturvasta, jossa yritystoiminnan kokeileminen tehtiin mahdolliseksi ilman pelkoa etuuden menettämisestä. Eläkejärjestelmään tulisi ongelma, joka työttömyysturvasta haluttiin poistaa: yrittäjäksi ryhtyvän pitäisi heti ensimmäisestä päivästä lukien kyetä arvioimaan toiminnan työllistävyys.

Vakuuttamisen pakollisuutta ei ole syytä muuttaa siltä osin, että työtulon alarajan täyttymistä tulisi jatkossakin arvioida työpanoksen arvon mukaan. Eläketurvakeskuksen tulisi toimiala- ja yrittäjäjärjestöjen kanssa muuttaa ohjeistuksensa YEL-työtulon määrittämisestä ohjeistukseksi siitä, millaisella työpanoksella vakuuttamisvelvollisuuden alarajavaatimus täyttyy.

Vakuuttamisvelvollisuuden piirissä olevilta yrittäjiltä kytkös työpanoksen arvoon on poistettava ja yrittäjälle annettava vapaat kädet valita turvansa taso. Tämä tekisi järjestelmästä yrittäjän näkökulmasta joustavan. Yrittäjä voisi myös välittömästi reagoida tuloissaan tapahtuviin muutoksiin YEL-vakuutusmaksujen kautta. Kun yrittäjällä olisi aina mahdollisuus omalla ilmoituksellaan muuttaa YEL-työtuloaan, ei eläkeyhtiön olisi tarpeellista tehdä jokaisesta muutoksesta valituskelpoista päätöstä. Tämä keventäisi järjestelmälle aiheutuvaa byrokratiataakkaa merkittävästi. Muutos poistaisi eläkeyhtiöiltä myös YEL-työtulon tason valvontavelvollisuuden. Edelleen nykyinen joustojärjestelmä voitaisiin tarpeettomana lopettaa.

Yksi merkittävä työtulotasoon vaikuttava

tekijä on se, että yrittäjälle on vaikeaa ajatella tulojaan vuositulon kautta. Moni aloittava yrittäjä on jo ehtinyt toimia työmarkkinoilla työsuhteessa, jossa henkilölle merkityksellinen työtulo on kuukausipalkka. YEL-työtulossakin olisi perusteltua pohtia siirtymistä vuosityötulosta kuukausityötuloon. Näin yrittäjällekin kirkastuisi paremmin vakuutetun turvan taso ja sitä olisi helpompi verrata hänen aiempaan turvaansa.

Perhevapaaetuedet

Ei mahdollisuutta vanhempainvapaisiin

Suomen Yrittäjien syksyllä 2016 tekemään Yrittäjän sosiaaliturvakyselyyn²¹ vastanneista yrittäjävanhemmista vain 54 prosenttia ilmoitti pitäneensä lapsensa syntymän tai adoption yhteydessä perhevapaata. Äideistä vapaata oli kyennyt pitämään kuusi kymmenestä ja isistä vajaa puolet. (Kuva 5.)

Perhevapaalla olleilta yrittäjiltä kysyttiin, mitä tapahtui heidän yritystoiminnalleen perhevapaan aikana. Hieman yli puolet ilmoitti hoitaneensa itse toimintaa perhevapaan rinnalla. Hieman yli joka neljännellä toimintaa piti yllä yrityksen toinen omistaja

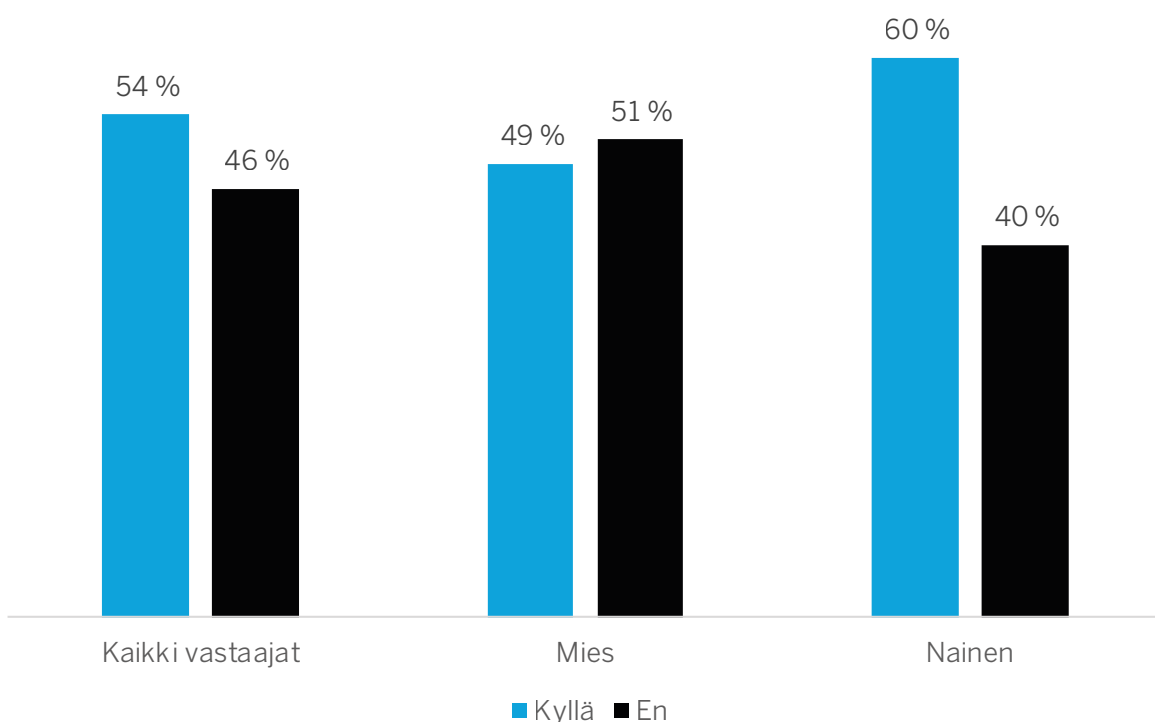
tai työntekijä. Saman verran vastaajista ilmoitti, että koska perhevapaa oli kestoaltaan lyhyt, ei sillä ollut vaikutusta yritystoimintaan. Noin joka seitsemäs vastaaja hoiti toimintaa itse sunnuntaisin, jolloin se on sallittua. Vain 12 prosenttia kertoi, että toiminta oli pitkään kokonaan keskeytyneenä. Äideistä hieman pidempään perhevapaaajaksoon kykeni joka viides vastaaja. (Kuva 6.) Vastaukset osoittavat, ettei yrittäjillä ole samalla tavalla tosiasiallista mahdollisuutta jäädä kokonaan kotiin pitämään huolta vastasyntyneestä lapsestaan kuin palkansaajilla.

Vastaajilta kysyttiin myös perhevapaan vaikutuksesta heidän yritystoimintaansa. Kaksi kolmesta perhevapaata pitäneestä yrittäjästä koki, ettei vapaalla ole ollut vaikutusta heidän yritystoimintaansa. Tämä on ymmärrettävää, koska valtaosa hoiti yritystoimintaansa perhevapaansa kustannuksella. Kuitenkin jopa 29 prosenttia vastaajista koki perhevapaan vaikuttaneen toimintaan negatiivisesti. Pääsyy negatiiviseen kokemukseen oli avovastausten perusteella yritystoiminnan taloudellisen tilanteen heikkeneminen perhevapaan aikana. (Kuva 7.)

Vastaajilta kysyttiin myös perheen kasvattamissuunnitelmista. Perheenlisäystä

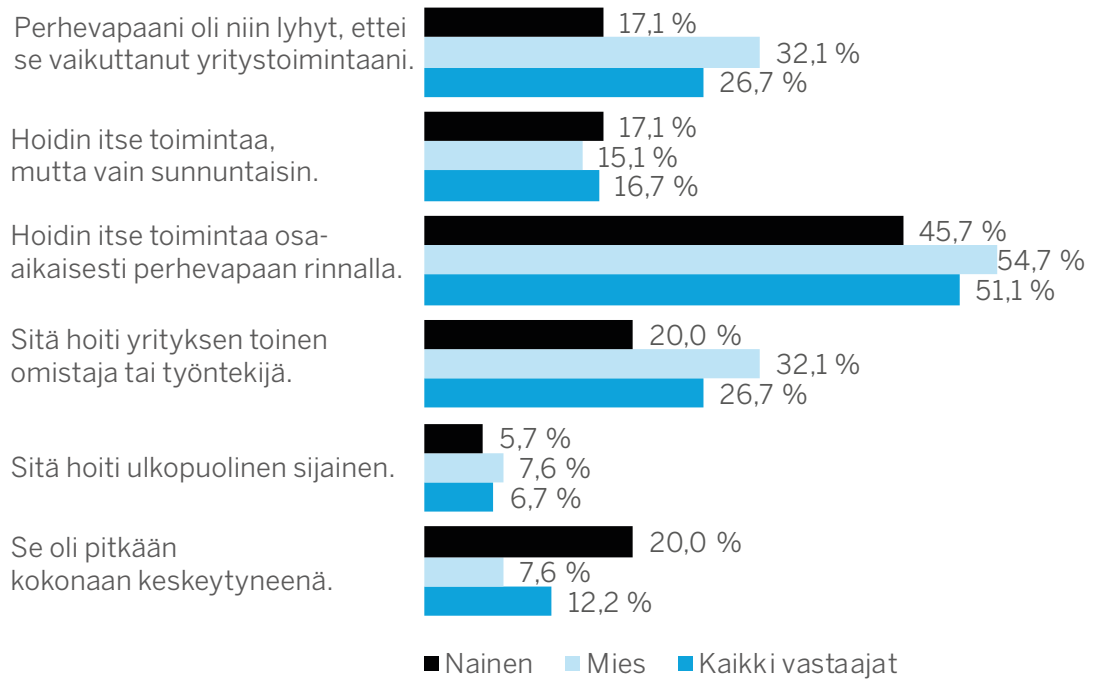
Kuva 5

Pidittekö lapsenne syntymän/adoption yhteydessä/perusteella perhevapaata?

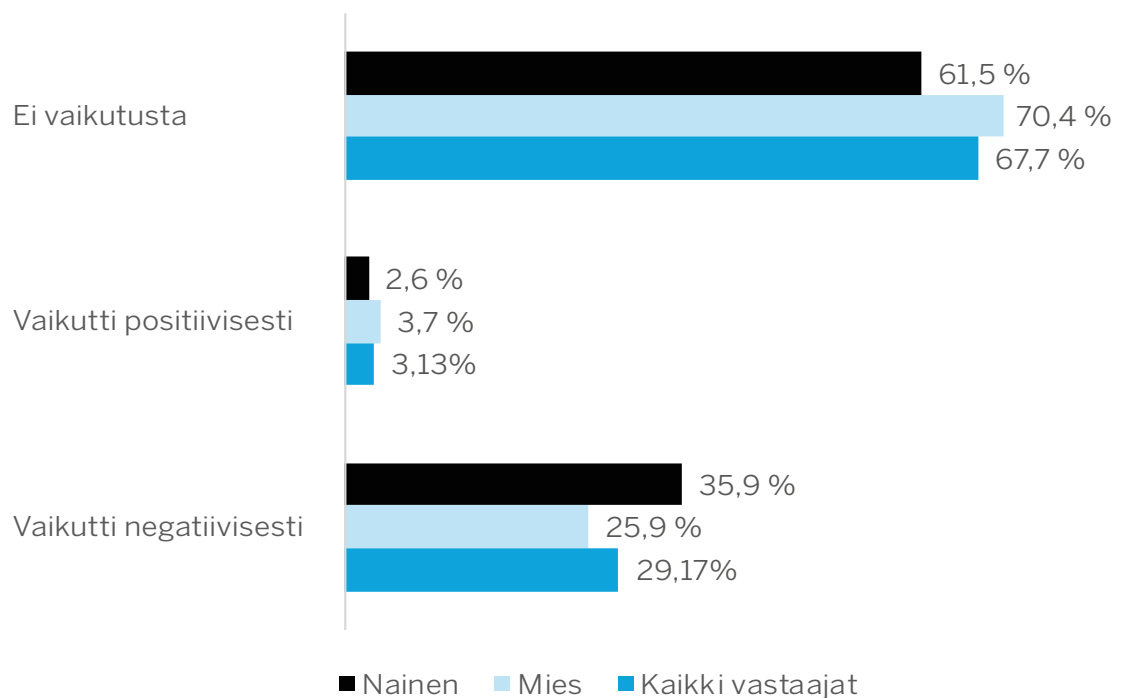

Kuva 6

Mitä tapahtui yritystoiminnallenne ollessanne perhevapaalla?

Kuva 7

Millainen vaikutus perhevapaallanne oli yritystoimintaanne?

suunnittelevista jopa kolme neljästä aikoi pitää mahdollisen lapsensa syntymän tai adoption yhteydessä perhevapaata. Edellä mainituista valtaosa suunnitteli harjoittavansa yritystoimintaa itse perhevapaan rinnalla. Lähes puolet ilmoitti, että toimintaa hoitaa yrityksen toinen omistaja tai työntekijä. 31 prosentilla perhevapaa on kestoltaan niin lyhyt, ettei se vaikuttane toimintaan. Lähes joka neljäs suunnittelee tekevänsä työt sunnuntaisin. Pidemmäksi aikaa toiminnan kykenee jatkossakin keskeyttämään vain 12 prosenttia vastaajista.

Miten perhe-etuusjärjestelmää tulisi kehittää?

Päiväraahajärjestelmän joustavoittaminen

Yrittäjät ovat perhe-etuusjärjestelmän jäykkyyden vuoksi työntekijöitä heikommassa asemassa. Erityisesti ani harva yrittäjä-äiti pystyy pitämään kunnolla perhevapaita. Nykijärjestelmä ei kannusta yrittäjiä hankkimaan lapsia.²² Järjestelmää tulee joustavoittaa siten, että myös yrittäjät pystyvät nykyistä helpommin yhdistämään työn ja lapsensa hoitamisen vanhempainpäivärahalla.

Työnteko äitiysrahakaudella on tällä hetkellä sallittua pois lukien työsopimuslaissa määritelty suoja-aika, joka on kaksi viikkoa ennen laskettua aikaa ja kaksi viikkoa synnytyksen jälkeen. Tämä suoja-aika täyttää Suomen kansainväliset velvoitteet, ja sitä on syytä tukea äitiysvapaata ja päivärahaa koskevalla lainsäädännöllä jatkossakin. Lieneekin perusteltua, että osa äidille korvamerkitystä perhevapaista on kytketty pidettäväksi välittömästi lapsen syntymän molemmin puolin niin sanottuna raskausvapaana. Niin sanottu raskausraha, joka ei ole siirrettävissä toiseen ajankohtaan olisikin perusteltua ulottaa vähintään jaksolle, joka alkaa kaksi viikkoa ennen laskettua aikaa ja päättyy neljä viikkoa lasketun ajan jälkeen²³. Tämä olisi myös suoja-aika, jolloin työntekijä ei voisi tehdä töitä. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että raskausrahajakso olisi 36–74 arkipäivän pituinen.

Äidille jäisi raskausrahajakson jälkeen 21–69 arkipäivän jakso hänelle korvamerkittyä päivärahajaksoa käytettäväksi. Jous-

tavuuden lisäämiseksi tämän jakson tulisi olla yrittäjille käytettävissä enintään kahdessa osassa siihen saakka, kunnes lapsi täyttää kaksi vuotta. Työsuhteisille tulee mahdollistaa sama joustavuus, jos siitä sovitaan työpaikalla paikallisesti.

Päiväraahajärjestelmää tuli joustavoittaa myös siten, että yrittäjällä on oikeus aloittaa äitiysrahakautensa nykyistä myöhemmin. Myös työntekijällä ja työnantajalla tulee olla oikeus sopia äitiysvapaalle jäämisestä aiempaa myöhemmästä ajankohdasta. Päiväraahajärjestelmän tulee hyväksyä tällainen sopimus ilman, että työntekijä menettää etuuksia.

Isyysvapaan käyttö on tällä hetkellä joustavaa, eikä suuria säädösmuutoksia tarvita. Äitiys- ja vanhempainvapaan ulkopuolella pidettävät isyysvapaat voi jo nyt pitää kahdessa jaksossa ja aina siihen saakka, kunnes lapsi täyttää kaksi vuotta.

Vanhempainvapaassa on perusteltua noudattaa nykysäännöksiä: sen voi jakaa jaksoiksi niin, että isä ja äiti ovat vapaalla vuorotellen enintään kahdessa jaksossa kumpikin. Yhden jakson vähimmäispituus on 12 arkipäivää. Joustavuutta lisäisi se, että myös yrittäjien vanhempainrahajakset olisivat käytettävissä aina siihen saakka, kun lapsi täyttää kaksi vuotta. Työsuhteisella edellytettäisiin tässäkin paikallista sopimista työnantajan kanssa em. joustoista.

Lastenhoidon tuet ja varhaiskasvatus

Jos perhevapaiden käyttöä joustavoitetaan siten, että päivärahapäivät voi jakaa useampaan jaksoon ja nykyistä pidemmälle ajanjaksolle, syntyy vanhemmille tarve järjestää lastensa hoito myös päivärahajaksojen välillä. Ei ole syytä luopua lähtökohdasta, että sekä kotihoidon ja yksityisen hoidon tuen että oikeuden varhaiskasvatukseen tulee olla sidottu siihen, ettei kumpikaan vanhemmista ole samaan aikaan millään vanhempainvapaalla. Sen sijaan, jos joustavammat tavat käyttää perhevapaita mahdollistetaan, tulee oikeudet etuuksiin ja palveluihin erityisesti alkamisajan suhteen määritellä uudelleen, sillä vanhemmilla olisi mahdollisuus siirtää perhevapaat myöhemmin pidettäväksi jo silloin, kun lapsi on kahden viikon ikäinen.

Oikeus varhaiskasvatukseen on perustel-

LASTENHOIDON TUKIJÄRJESTELMÄÄ OLISI PERUSTELTUA YKSINKERTAISTAA SITEN, ETTÄ YKSITYISEN HOIDON TUKI JA KOTIHOIDON TUKI YHDISTETTÄISIIN YHDEKSI LASTENHOIDON TUEKSI.

tua sitoa esimerkiksi lapsen ikään, eikä sitä ole syytä ainakaan aikaistaa siitä, missä iässä nykyisin lapsi nuorimmillaan tulee siihen oikeutetuksi. Sen sijaan lastenhoidon tukijärjestelmää olisi perusteltua muuttaa siten, että vanhemmilla olisi käytännössä mahdollisuus järjestää lapsensa hoito myös silloin, kun he pitävät vanhempainvapaansa jaksossa siten, että käyvät töissä tai harjoittavat yritystoimintaa päivärahapäivien välillä. Tuen vähimmäismaksuaikaa olisi perusteltua lyhentää kuukaudesta esimerkiksi kuuteen arkipäivään.

Lastenhoidon tukijärjestelmää olisi myös perusteltua yksinkertaistaa siten, että yksityisen hoidon tuki ja kotihoidon tuki yhdistettäisiin yhdeksi lastenhoidon tueksi. Lasta voisi tuella hoitaa lapsen vanhemman lisäksi lapsen muu läheinen, työsuhteinen työntekijä tai yksityinen yritys. Tuki olisi perusteltua maksaa suoraan lasta hoitavalle taholle ja huomioida henkilön tai yrityksen verotuksessa.

Oikeuden tukeen tulisi olla käytössä heti kun äidin raskausrahakausi on päättynyt. Jos vanhempi hoitaisi lasta tuella itse, olisi nykylainsäädännön mukaisesti työntekijälle mahdollista pitää hoitovapaana enintään kaksi vähintään kuukauden pituista jaksoa, elleivät työnantaja ja työntekijä sovi kahden useammasta tai kuukautta lyhyemmästä jaksosta.

Ratkaistava on vielä, miten varhaiskasvatusoikeudelle käy sen jälkeen, kun lapsi on siihen oikeutettu, mutta vanhemmilla on edelleen käytössä perhevapaita ja aikomus

niitä palastella. Varhaiskasvatuksen kannalta ei ole tarkoituksenmukaista eikä kustannustehokasta, että lapsen hoitopaikka vaihtelee lyhyellä ajanjaksolla kotihoidon ja päiväkodin välillä. Loogista olisi sitoa oikeus varhaiskasvatukseen esimerkiksi tietyn pituiseen hoidon keston ja lyhyempien hoidotarpeiden osalta ohjata vanhemmat hyödyntämään lastenhoidon tukea.

Työttömyysturva

Työttömyysturvajärjestelmän tehtävänä on turvata henkilön toimeentulo silloin, kun hän ei voi saada sitä kokonaisuudessaan ansiotyöstä työn vähäisyyden vuoksi. Vähimmäistoimeentulo taataan Kelan maksamalla työmarkkinatuella, jonka rahoitus kerätään verotuksen kautta.

Ansiosidonnainen työttömyysturva perustuu vakuutukseen. Työttömyysvakuutusmaksut kerätään vakuutetuilta ja heidän työnantajiltaan ja ohjataan Työttömyysvakuutusrahaston kautta työttömyyskassoille käytettäväksi vakuutetuille maksettaviin ansioon perustuviin päivärahoihin.

Työmarkkinoilla on kuitenkin kaksi ryhmää, joiden työstä maksetaan työttömyysvakuutusmaksuja, mutta vakuutusmaksut eivät mene heille maksettaviin ansiopäivärahoihin tai heillä ei ole oikeutta ansioturvaan ollenkaan. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat työttömyysturvassa yrityksen osaomistajaksi katsotut ja jälkimmäiseen henkilöt, jotka eivät ole liittyneet työttömyyskassan

jäseniksi. Ansiopäivärahan saamisen edellytyksenä on aina työttömyyskassan jäsenyys.

Yrittäjän perheenjäsenen asema työttömyysturvassa

Ongelmana erilaiset yrittäjämääritelmät

Työttömyysturvassa osaomistajaksi katsotaan sekä yrityksestä tosiasiallisesti omistavia henkilöitä että varsinaisen yrittäjän tai yrityksen omistajan perheenjäseniä, jotka eivät omista yrityksestä yhtään mitään, mutta työskentelevät sen palveluksessa. Jälkimmäisten katsominen yrittäjäksi johtaa kahdenlaisiin ongelmiin kyseisten henkilöiden työttömyysturvassa.

Työttömyysturvalain mukaan päätömisesti yrittäjänä työllistyneen henkilön katsotaan edelleen työllistyvän päätömisesti siihen ajankohtaan asti, jona henkilön työskentely yrityksessä on päätynyt tai yritystoiminta on lopetettu. Pääsääntö koskee myös em. perheenjäseniä, joskin heitä koskevia poikkeuksia työskentelyn lopettamisen osalta on useampia. Perheyrietyksissä yrittäjämääritelmä ja siitä seuraavat haasteet yrittäjän perheenjäsenen työttömyysturvassa myös havaitaan yleensä vasta työsuhteen päättämisen jälkeen, jolloin on vaikeaa pyrkiä sovittamaan työsuhteen päättymissyitä näihin poikkeuksiin. Koska perheyrietyksessä työskentelevä yrittäjän perheenjäsen, joka ei itse omista yrityksestä mitään, katsotaan kaikessa muussa lainsäädännössä työntekijäksi, ei voida kohtuudella olettaa, että hän ymmärtäisi olevansa työttömyysturvassa yrittäjä ottaen huomioon, että säännösten soveltaminen tuntuu olevan usein haastavaa jopa viranomaiselle. Lopputuloksena voikin olla, ettei perheenjäsen saa loppujen lopuksi oikeutta työttömyysturvaan ja palveluihin ilman koko yrityksen lopettamista, poismuuttoa samasta taloudesta tai perhesuhteiden katkaisua.

Toinen ongelma koskee ansiosidonnaista työttömyysturvaa. Henkilö, jota kohdellaan muussa lainsäädännössä työntekijänä, saattaa vakuuttaa itsensä myös työttömyysturvassa saman statuksen mukaan palkansaajan työttömyyskassassa. Tästä on seurauksena se, ettei heille makseta ansiosidonnais-

ta päivärahaa, koska yrittäjätyö ei kerrytä palkansaajan työssäoloehtoa.

Suomen Yrittäjien jäsenille tehtyjen kyselyjen perusteella tiedetään, että Suomen noin 90 000 työnantajayrityksestä 20 000–25 000 yrityksessä työskentelee yrittäjän perheenjäseniä. Monessa yrityksessä perheenjäseniä työskentelee useampi kuin yksi. Työttömyysturvalain yrittäjän perheenjäseniä koskevan määritelmän piiriin kuuluu jopa 35 000 perheyrietyksissä työskentelevää henkilöä. Heistä noin kaksi kolmasosaa asuu tällä hetkellä yrittäjän kanssa samassa taloudessa. Työttömyyskassan jäseniä em. on noin joka viides jakautuen n. puoliksi yrittäjä- ja palkansaajakassojen jäseniin.

Osaomistajaksi katsottavien yrittäjän perheenjäsenistä maksetaan työttömyysvakuutusmaksut, mutta ne eivät ohjaudu ansioturvaetuksiin, joihin heillä on oikeus, sillä Työttömyysvakuutusrahasto ei osallistu yrittäjäkassojen menoihin.

Työttömyysturvalain voimassaolevaa yrittäjämääritelmää säädettäessä perheenjäsenien sisällyttämistä yrittäjän määritelmään on perusteltu sillä, että määrittelyyn tulee aina vaikuttaa lainsäädännön soveltamisalue ja tavoitteet. Siten työttömyysturvassa yrittäjäkäsitteen tulee perustua sitä koskevan lainsäädännön tavoitteisiin ja työttömyysturvan tarkoituksen ja yritystoiminnan erityisluonteen määräämiin lähtökohtiin.²⁴ Lainsäätäjän mukaan työttömyysturvan näkökulmasta yrittäjäksi tulee määritellä henkilö, joka voi itse vaikuttaa omaan työllistymiseensä ja työttömyyteensä. Näin ollen myös osaa yrityksen osaomistajista tulee pitää yrittäjinä. Jos yrittäjäksi katsottaisiin ainoastaan eläke- ja tapaturmavakuutuslainsäädännön mukaisesti yrittäjäksi katsottavat henkilöt, johtaisi tämä lainsäätäjän mukaan työttömyysturvan maksamiseen sellaisissakin tapauksissa, joissa ei ole kysymys työttömyyden aiheuttamien taloudellisten menetysten korvaamisesta. Lainsäätäjä vetoaa yli kahdenkymmenen vuoden takaisessa hallituksen esityksessä myös vakuutusperiaatteen toteuttamiseen työttömyysturvan rahoituksessa, henkilön oikeussuojan toteutumiseen sekä mahdollisuuteen ennakoita varmistaa sosiaaliturva myös työttömyyden varalta. Näistä kolmesta yksikään ei voimassa olevan lainsäädännön osalta ole käytännössä kuitenkaan to-

PÄÄMINISTERI SIPILÄN HALLITUS ON PÄÄTTÄNYT MUUTTA YRITTÄJÄN EI-OMISTAVAN PERHEENJÄSENE ASEMAN YRITTÄJÄSTÄ PALKANSAAJAKSI.

teutunut.

On erikoista ajatella, että yrittäjän kanssa samassa taloudessa asuvalla, yrityksestä ei-omistavalla perheenjäsenellä olisi jotenkin enemmän määräysvaltaa omaan työllistymiseensä. Henkilön työllistymisestä yrityksessä päättää ainoastaan yrittäjä. Tämän on myös lainsäätäjät tunnustanut esim. työ-lainsäädännössä, jossa yrittäjän perheenjäsenellä ei ole poikkeusasemaa, vaan myös yrittäjän ja tämän perheenjäsenen välisestä työsopimussuhteesta seuraa aivan samat oikeudet ja velvollisuudet. Myös perheenjäsenen työsuhteen voi siis päättää ainoastaan silloin, kun siihen on työsopimuslaista ilmenevä peruste.

Yrittäjällä myös erittäin harvoin on varaa palkata perheenjäsen vain hovin tai työttömyysturvan vuoksi. Uusia työntekijöitä palkataan ainoastaan tarpeeseen. Jos perheenjäsenellä ei ole yritystä hyödyttävää osaamista, olisi yritykseltä melkoinen taloudellinen riski palkata hänet. Jotta tällainen toiminta olisi yritykselle ja yrittäjän perheelle kannattavaa, pitäisi yrityksen kyetä maksamaan henkilölle sosiaaliturvaa parempaa palkkaa ja sen lisäksi kaikki työnantajan vastuulle tulevat sosiaalivakuutusmaksut. Yrityksen pitää jollain tavalla kerryttää palkat ja maksut, ja jos työntekijä ei kykene tuottamaan yritykselle vähintään omaa palkkaansa sivukuluineen, ei rekrytoinnissa ole mitään järkeä.

Jos yrittäjä päättäisikin työllistää perheenjäsenensä saadakseen tälle ansioturvaa, maksaisi se yrittäjäperheelle pakollisi-

na sosiaalivakuutusmaksuina ja veroina sen verran, että hyötyä alkaisi vasta usean, jopa 14 kuukauden jälkeen. Edelleen perheenjäsenelle pitäisi kuuden kuukauden työssäoloehdon ajan maksamaan vähintään etuuksia suurempaa ja työssäoloehtoa kerryttävää palkkaa ja tämäkin raha tulisi yritystoimintaan jostain haalia.

Koska yrittäjiä koskeva lainsäädäntö on monimutkaista ja siksi haastavaa yrittäjille, heidän perheilleen sekä lakia soveltavalle virkamiehelle, on Suomen Yrittäjien tiedossa myös tapauksia, joissa yrittäjän perheenjäsen on katsottu työ- ja elinkeinotoimistossa yrittäjäksi, vaikka hän ei tosiasiallisesti ole koskaan työskennellyt yrityksessä. Vaikka tapaukset on sittemmin muutoksenhauksella saatu oikaistua, on kohtuutonta, että lainmukaista päätöstä toimeentuloon koskevassa asiassa joutuu odottamaan yli vuoden.

Perheenjäsen tulee katsoa työntekijäksi

Lainsäädäntömme selkeyden, ihmisten yhdenvertaisuuden ja yleisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta paras ratkaisu olisi poistaa vähintään yrittäjän ei-omistavat perheenjäsenet työttömyysturvan yrittäjä-käsitteen alta. Tällöin he olisivat työntekijöitä kautta linjan. Näin ei päädyttäisi tilanteeseen, jossa he ovat väärin vakuuttaneita tai ”väärin irtisanottuja”, vaan he pääsisivät työttömyysetuudelle samoilla perusteilla kuin muutkin työntekijät. Työttömyysturvajärjestelmän näkökulmasta lienee selvää,

että jos pienikin osa henkilön toimeentulosta tulee palkkatyöstä, järjestelmän tarvitsee osallistua siihen vähemmän.

Yrittäjämääritelmä on työttömyysturvalain 1. luvun 6. pykälässä. Selkeintä olisi muuttaa työttömyysturvalain yrittäjämääritelmä vastaamaan yrittäjän eläkelain määritelmää. Tällöin kyseiseen pykälään jätettäisiin ainoastaan sen 1. momentti: ”Yrittäjäksi katsotaan tässä laissa yrittäjän eläkelain (1272/2006) 3 §:ssä tai maatalousyrittäjän eläkelain (1280/2006) 3–5 §:ssä tarkoitettu henkilö.”

Muutoksella yrittäjän määritelmä olisi yhtenäinen koko sosiaalivakuutuslainsäädännössä.

Tärkeintä olisi kuitenkin saada yrittäjämääritelmästä pois ainakin ne yrittäjän perheenjäsenet, jotka eivät itse omista yrityksestä mitään. Tämäkin olisi lakiteknisesti erittäin helppo muutos. Lain 1. luvun 6. pykälän osaomistajia koskevasta 2. momentin listasta poistettaisiin kaikista kohdista sanat ”tai hänen perheenjäsenillään”, jolloin osaomistajaksi ja siten yrittäjäksi katsomisen edellytyksenä olisi aina, että perheenjäsen omistaisi myös itse yrityksestä jotakin. Tällöin henkilö itsekin mahdollisesti mieltää, että oma status ei ole täysin yksiselitteinen.

Tehtiin muutos kummalla tavalla tahansa, yrittäjät uskaltaisivat aiempaa rohkeammin työllistää omia perheenjäseniään. Järjestelmä olisi myös selkeämpi, yhdenmukaisempi ja oikeudenmukaisempi. Kun perheenjäsenet katsottaisiin työntekijöiksi myös työttömyysturvassa, ei heille aiheutuisi epäreiluja oikeudenmenetyksiä väärässä kassassa vakuuttamisen seurauksena tai siksi, että heidän työsuhteensa perheyriyksesä on työoikeudellisesti pätevästi päätetty mutta yritys on edelleen olemassa.

Muutoksella olisi myös taloudellisia vaikutuksia. Työttömyysturvalain mukaan Työttömyysvakuutusrahasto kerää osaomistajiksi katsottavista henkilöistä osaomistajan työttömyysvakuutusmaksut. Maksut ovat pienemmät kuin työntekijöistä maksettavat vakuutusmaksut. Jos osaomistajista tai osasta heistä siirryttäisiin maksamaan jatkossa työntekijämaksuja, tällä olisi positiivinen vaikutus Työttömyysvakuutusrahaston talouteen.²⁵ Positiivista muutoksesta olisi myös se, että jatkossa kohderyhmäs-

tä maksettavat työttömyysvakuutusmaksut menisivät niiden työttömyysetuuksien rahoitukseen, joihin heillä itselläänkin on oikeus.

Positiivinen taloudellinen muutos voisi tulla myös siitä, että yrittäjät uskaltaisivat rohkeammin työllistää perheenjäseniään. Tästä seuraisi työttömyysetusmenojen pientymistä sekä vero- ja sosiaalivakuutusmaksutulojen lisäystä.²⁵

Muutoksesta aiheutuisi todennäköisesti myös menoja, koska ne yrittäjien perheenjäsenet, jotka nykyisen lainsäädännön voimassa ollessa eivät ole saaneet työttömyysetuutta, voisivat sitä muutoksen jälkeen saada.²⁶ Kustannuksia on vaikeaa arvioida, sillä ei ole tiedossa, kuinka monelta etuus nykyisin evätään yrityksen osaomistajuuden perusteella.

Pääministeri Sipilän hallitus on budjetti-riihessään 28.–29.8.2018 päättänyt toteuttaa yrittäjän ei-omistavan perheenjäsenen aseman muuttamisen yrittäjistä palkansaa-jaksi. Muutoksen on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2019 aikana.

Työelämän muutokset ja työttömyysvakuutus

Yhdenvertaisuuden ja tasapuolisen kohtelun merkitys kasvaa yhteiskunnassa ja työelämässä entisestään. On yhä vaikeampi asettaa työnantajia ja työntekijöitä eriarvoiseen asemaan sen suhteen, miten he ovat päättäneet järjestäytyä tai olla järjestäytymättä. Eriyksen vaikeaa tämä on, kun kerätään pakollista vakuutusmaksua, mutta ainoastaan työttömyyskassaan liittymällä saa oikeuden sillä rahoitettavaan etuuteen.

Samaan aikaan yrittäminen työn tekemisen muotona yleistyy työmarkkinoilla ja yhä useampi tekee ainakin osan työurastaan myös yrittäjänä. Yrittäjätö vuorottelee palkkatyön kanssa ja menee usein myös osittain päällekkäin. Sosiaalivakuutusjärjestelmämme tunnustaa laajasti lomittaisen yrittäjänä ja työntekijänä toimimisen ja mahdollistaa turvan kerryttämisen myös samanaikaisesta toiminnasta. Poikkeuksena on ansiosidonnainen työttömyysturva, jossa yhtäaikaista tai peräkkäistä yrittäjänä ja työntekijänä työskentelyllä ei tällä hetkellä voi kerryttää turvaa.

EI OLE TEHOKASTA EIKÄ JÄRKEVÄÄ PYÖRITTÄÄ 28:AA ERILLISTÄ, ITSENÄISTÄ TYÖTTÖMYYSKASSAA ERILLISINE HALLINTOINEEN JA JÄSENMAKSUINEEN, KUN KAIKKIA KOSKEE SAMA LAINSÄÄDÄNTÖ.

Universaali työttömyysturva

Työttömyysvakuutusjärjestelmä on tuotava tähän päivään. Ei ole tehokasta eikä järkevää pyörittää 28:aa erillistä, itsenäistä työttömyyskassaa erillisine hallintoineen ja jäsenmaksuineen, kun kaikkia koskee sama substanssilainsäädäntö. Vakuutetun näkökulmasta on aivan sama, mistä hänen työttömyysetuutensa tulee. On myös kohtuutonta, että kaikki työsuhteiset maksavat lakisääteistä vakuutusmaksua, mutta ansiopuolustuksen edellytyksenä on lisäksi liittyminen etuutta maksavaan työttömyyskassaan.

Työttömyysturvassa tulee siirtyä universaaliin turvaan ja yhden etuudenmaksajan malliin. Oikeus ansioetuuteen tulee olla jokaisella vakuutetulla, ei ainoastaan kassan jäsenmaksua maksavilla henkilöillä. Yrittäjätöiden vakuuttamisen tulee olla edelleen vapaaehtoista. Rahoitusjärjestelmää ei ole syytä muuttaa muilta osin kuin jättämällä pois kassojen jäsenmaksut. Perusturvan rahoitus tulisi siten edelleen verotuksen kautta ja ansioturvan työtä tekeviltä ja työnantajilta kerättävillä vakuutusmaksuilla. Yrittäjille työskentelyn vakuuttaminen ja työttömyysvakuutusmaksun maksaminen tulisi edelleen säilyttää vapaaehtoisena. Muutos tekisi työttömyysturvajärjestelmästä yhdenvertaisemman ja selkeämmän sekä tosiasiallisesti että erityisesti vakuutetun näkökulmasta.

Työttömyysturvan rahoituksesta jäisi muutoksessa pois kassojen jäsenmaksujen kautta rahoitettava osa. Kyse on noin 5,5

prosentin osuudesta koko työntekijöiden ansioturvan kustannuksista. Vuonna 2016 summa oli n. 147 miljoonaa euroa. Vajaus voitaisiin täyttää esimerkiksi ansioturvan kestoja lyhentämällä tai tasoa laskemalla tai työssäoloa pidentämällä. Toisaalta koko nykyisen työttömyysvakuutuksen hallintomenot olivat samana vuonna yli 100 miljoonaa euroa (työttömyyskassat n. 86 miljoonaa, Työttömyysvakuutusrahasto 11,7 miljoonaa ja Koulutusrahasto n. 3.9 miljoonaa euroa), joten iso osa syntyvästä vajeesta korvautuisi jo säästöillä hallintokuluissa, jos toimijoita olisikin 30:n sijaan vain yksi.²⁷ Lisäksi Työttömyysvakuutuksen nykyisin Kansaneläkelaitokselle tilittämä osuus työttömyysvakuutusmaksuista palautuisi takaisin ansioturvan rahoittamiseen.²⁸ Tämä summa on vaihdellut vuosina 2015-2017 välillä 121–208 miljoonaa euroa. Muutos olisi siten mahdollisesti työttömyysvakuutusjärjestelmälle kustannusneutraali siitä huolimatta, että etuusoikeuksiin ei tehtäisi muutoksia.

Siirtyminen yhteen työssäoloehtoon

Yrittäjänä ja työsuhteessa tehtyä työtä ei ole mahdollista vakuuttaa työttömyysturvassa, eikä valmistelussa oleva yhdistelmävakuutus ole välttämättä parantamassa tilannetta. Järjestelmää tulisikin selkeyttää yhteen maksajaan siirryttäessä siten, että nykyiset työssäoloehdot yhdistettäisiin eikä enää eroteltaisi yrittäjänä ja työsuhteessa tehtyä työtä. Tällöin työssäoloehdon voisi ensinnäkin

situa ainoastaan vakuutettuun työtuloon ja työskentelyn keston, ei enää viikoittaiseen työtuntimäärään, kuten palkansaajan työolosuhteissa nykyisin tehdään. Tätä puolustaa mm. se, että työttömyysvakuutusmaksut maksetaan pelkästään vakuutetun työtulon perusteella. Yrittäjätulo ja työntekijän palkkatulo voitaisiin myös yhdistää ajalta, jolloin henkilö tekee molempia.

Yrittäjän työtulona olisi perusteltua pitää YEL-työtuloa pois lukien tilanteet, jolloin yrittäjä ei ole YEL-velvollinen. Näissä tilanteissa tulisi voida vakuuttaa myös yritystoiminnan todellisia tuloja. Jos yritystoimintaa harjoittava henkilö haluaisi vakuuttaa myös yritystoimintansa työttömyysvakuutuksensa, tulisi hänen maksaa sama vakuutusmaksu, joka maksetaan työsuhteisesta työstä.

Muita ehdotuksia yrittäjän sosiaaliturvan kehittämiseksi

Asumistuki

Asumistuki on Kelan maksama etuus pienituloisille ruokakunnille asumismenojen vähentämiseksi. Asumistuki on luonteeltaan viimesijainen toimeentulotuen muoto, jonka määrään vaikuttavat pääsääntöisesti kaikkien ruokakuntaan kuuluvien säännölliset kuukausitulot. Yrittäjän asumistuki määräytyy kuitenkin YEL- tai MYEL-työtulon perusteella. Koska kyse on viimesijaisesta toimeentulotuesta, tulee asumistuen arvioinnissa huomioida yrittäjän todelliset tulot, ei YEL-työtuloa.

Opintotuki

Opintotuen tarveharkinnassa ei oteta huomioon opintojen aloittamisvuonna ennen opintojen aloittamiskuukautta tai opintojen päättymisvuonna tutkinnon suorittamiskuukauden tai opintotukeen oikeuttavien opintojen päättymisen jälkeen saatuja tuloja siltä osin kuin opiskelijalle vapaa tulo ylityisi niiden perusteella. Opiskelijan on esitettävä selvitys tulojen saantiajankohdasta. Vakiintuneen käytännön mukaan kuitenkin elinkeinotoiminnasta saadut tulot jaetaan tasan kalenterivuoden kahdelletoista kuukaudelle, vaikka yrittäjä esittäisi selvityksen

(esim. tilitoimiston lausunto) siitä, että tulot on hankittu tai saatu ennen opintojen alkamista tai opintojen päättymisen jälkeen.

Yrittäjäopiskelijan osoittaessa, että elinkeinotoiminnan tulot on saatu opintojen ulkopuolella, ei näitä tuloja tule ottaa huomioon opintotuen tarveharkinnassa.

Elinkeinonharjoittajan hyvinvointi

Yksityisen elinkeinonharjoittajan eli niin kutsutun toiminimiyrittäjän asema poikkeaa yhtiömuotoisten yritysten omistajayrittäjistä siinä, että yksityinen elinkeinonharjoittaja ei voi vähentää sairaan lapsen hoitajan palkkaa yrityksen verotuksessa. Yksityinen elinkeinonharjoittaja ei myöskään voi järjestää itselleen liikunta- ja kulttuuriseteliä verovapaana etuutena, vaikka sama mahdollisuus on muilla yrittäjillä ja työntekijöillä.

Yksityiselle elinkeinonharjoittajalle on annettava oikeus vähentää sairaan lapsen hoitajan palkka yrityksen verotuksessa sekä mahdollisuus järjestää itselleen liikunta- ja kulttuuriseteli verovapaana etuutena.

Työntekijä- ja yrittäjäkäsitteiden erot lainsäädännössä

Työ- ja sosiaalivakuutusosoikeudessa toimitaan varsin vakiintuneiden statuskäsitteiden kanssa ja juridisesti on selkeää, milloin henkilö toimii työntekijänä ja milloin yrittäjänä. Vero-oikeudessa asemaa tarkastellaan enemmän eri tulolajien kautta ja esimerkiksi yrittäjä voi verotuksellisesti olla palkansaaja. Sosiaalivakuutuksessa puolestaan palkansaajalla viitataan ainoastaan työ- ja virkasuhteisiin henkilöihin. Työmarkkinoiden arjessa on lisäksi lukuisa joukko käsitteitä, joilla kuvataan erilaisia työteon tapoja. Virallisten ja epävirallisten käsitteiden sekamelska ei tee työnsuorittajalle ja hänen sopimuskumppanilleen aina helpoksi havaita heidän oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan.

Virallisen järjestelmän puitteissa olisi perusteltua selvittää, voisiko käsitteistöä selkeyttää ja yhdenmukaistaa siten, etteivät epäselvyydet johtuisi ainakaan lainsäädännöllä rakennetusta käsitteviidakosta.

Viitteet

- 1 Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. osa Jaettu ymmärrys työn murroksesta; Oksanen Kaisa; Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 13a/2017; <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80036>
- 2 Tilastokeskuksen tiedotteen mukaan vuoden 2018 ensimmäisellä neljänneksellä uusia yrityksiä on perustettu lähes 1 000 enemmän kuin edellisellä vuonna vastaavana aikana. Tähän on varmasti vaikuttanut mm. työttömyysturvaan vuoden alusta tulleet muutokset (neljän kuukauden yrittäjyyden kokeileminen ilman pelkoa etuuden menettämisestä ja aktiivimalli). Kts. http://tilastokeskus.fi/til/aly/2018/01/aly_2018_01_2018-07-26_tie_001_fi.html?ad=notifi
- 3 Esimerkiksi kevytyrittäjyys ja itsensätyöllistäminen, josta kts. esim. <https://tem.fi/documents/1410877/2872337/Itsens%C3%A4+ty%C3%B6llist%C3%A4j%C3%A4+vertailusviety+06022013.pdf>. Vakiintuneempia termejä ovat ammatin harjoittaminen ja toiminimiyrityttäminen.
- 4 Vuonna 2013 toiminut ns. trendiryhmä pyysi työoikeuden asiantuntija OTT Jaana Paanetojaa selvittämään työneuvoston, korkeimman oikeuden ja vakuutuslaitosten käytäntöä työsuhteen ja itsenäisen yrittäjyyden välisestä rajanvedosta. Paanetoja päätyi muistiossaan esittämään oikeuskäytännön perusteella joitain täsmennyksiä työsuhteen määrittelyä, muttei muutoksia statusjakoon.
- 5 Itsensätyöllistäjät Suomessa -selvitys: https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisu-luettelo/yits_201400_2014_12305_net.pdf
- 6 Kts. esim. <https://www.yrittajat.fi/suomen-yrittajat/tutkimukset/yksinyrittajakysely/yksinyrittajakysely-2016-546816>
- 7 Vakuutusmaksulla katetaan vakuutetulle koituvat etuudet ja maksu vastaa riskiä.
- 8 https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/yel-kyselyn_tulokset.pdf
- 9 https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/yel-kyselyn_tulokset.pdf
- 10 Palkansaajien järjestäytyminen Suomessa vuonna 2013. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. Työ ja yrittäjyys. 52/2015.
- 11 Sipilän hallitus on budjettiriihessään 28.–29.8.2018 päättänyt toteuttaa yrittäjän ei-omistavan perheenjäsenen aseman muuttamisen yrittäjästä palkansaajaksi.
- 12 Tämän mahdollisuuden tulee olla myös työpaikoilla käytettävissä, jos työnantaja ja työntekijä näin sopivat.
- 13 Jaksotuksesta olisi mahdollista sopia myös paikallisesti työpaikalla työnantajan ja työntekijän välillä.
- 14 <https://www.yrittajat.fi/suomen-yrittajat/tutkimukset/muut-tutkimukset/kysely-yrittajan-elakejarjestelmasta-576833>
- 15 <https://www.yrittajat.fi/suomen-yrittajat/tutkimukset/muut-tutkimukset/kysely-yrittajan-elakejarjestelmasta-576833>
- 16 Pois lukien palkkatulot, jotka vuoden 2019 alusta lukien viedään reaaliajassa tulorekisteriin. Tämä kattaa kuitenkin vain osan yritystoiminnan ansiotuloista.
- 17 SY:n YEL-kyselyn vastaajista jopa neljännes oli täysin tai osittain samaa mieltä väittämän ”YEL-järjestelmä tulisi lopettaa” kanssa.
- 18 YEL-järjestelmän uudistamisesta puhuttaessa on kannettu huolta myös YEL-eläkkeiden valtion osuudesta, joka on kasvussa. Valtion osuus tulee kasvamaan lähivuosina, kunnes 2020-luvulla asettuu n. 25 prosenttiin ulosmaksettavista YEL-eläkkeistä.
On esitetty, että YEL-maksupohjan laajentaminen olisi ratkaisu osuuden kasvuun. Apu olisi kuitenkin vain lyhytaikainen, sillä vaikka eläkejärjestelmän maksutulo paranisi, niin myös eläkevastuut kasvaisivat. On myös tärkeää huomata, että mikäli YEL-järjestelmän maksutulo paranee, niin valtion verotulot ja viimesijaisen toimeentulon tarve vähenee. Vaikutukset tulisikin laskea laajemmin, kuin vain eläkejärjestelmän näkökulmasta. Edelleen on tärkeää havaita, että mikäli maksupohjaa laajennettaisiin nykyistä pienimuotoisempaan yritystoimintaan, olisi muutoksella vaikutuksia myös yritystoiminnan aloittamiseen sen kynnyistä nostaen. Myös tällä olisi suora vaikutus sosiaalivakuutuksen ja valtion rahavirtoihin.
- 19 Poikkeuksena toki henkilöt, joilla on myös muuta vakuutettua ansiotoimintaa. Heillä YEL-vakuutus voi täydentää muuten kertyvää ansioturvaa.

- 20 Tämän verran nykyisin alle työttömyysturvan alarajan vakuuttaneista kyselyn vastaajista toimii yrittäjänä kokoaikaisesti. Lisäksi osa osa-aikaisesti toimivista olisi myös muutoksen jälkeen vakuuttamisvelvollisia, joten todennäköisesti uudelle rajalle vakuutustasonsa olisi velvollisia nostamaan vieläkin suurempi osa. Eläketurvakeskuksen tietojen mukaan alle 13 000 euron työtulo vuonna 2016 oli 79 400 henkilöllä kaikkiaan 203 300 YEL-vakuutetusta. Tästä joukosta ainakin noin 6 000–8000 henkilön voitaneen arvioida olevan vakuuttanut itsensä vähintään työttömyysturvan alarajalla, koska tämä Eläketurvakeskuksen mukaan oli lisäys, joka työtuloluokkaan 11 500–12 999 tuli vuoden 2015 työttömyysturvan alarajan muutoksen seurauksena.
- SY:n jäsenenä on ainakin 115 000 yritystä yrittäjineen eli ainakin yhtä monta YEL-vakuutettua. Kyselymme vastaajista 24,3 prosenttia ilmoitti YEL-työtulonsa olevan alle työttömyysturvan alarajan. Jos luvun voi yleistää koko SY:n jäsenistöön, tarkoittaisi tämä käytännössä sitä, että jäsenistämme 28 200 toimii em. suuruisella työtulolla. Tämä on n. 40 prosenttia kaikista alle työttömyysturvan alarajan vakuuttaneista. Jos lopuilla 60 prosentilla toiminta olisikin siinä määrin osa-aikaista, ettei heillä alarajan noston jälkeen olisi vakuuttamisvelvollisuutta, tarkoittaisi tämä käytännössä sitä, että vain noin 39 prosenttia nyt alle 13 000 työtulotasolla vakuuttaneista olisi vakuuttamisvelvollisia uudella rajalla ja muutos olisi eläkejärjestelmän kustannusvaikutuksilta jossain määrin negatiivinen. Tämä on kuitenkin pahin mahdollinen versio vaikutuksista vakuuttamisvelvollisuuteen.
- 21 Kyselyyn poimittiin satunnaisesti 10 000 yritystä Suomen Yrittäjien jäsenrekisteristä. Kyselyyn vastasi viikossa 1 006 yrittäjää, joten vastausprosentti oli 10. Vastaajista 23 prosentilla oli alle 10-vuotiaita lapsia. Heiltä kysyttiin kysymyksiä perhevapaiden pitämisestä.
- 22 Kelan tilastojen mukaan vuonna 2016 ammatissa toimineista vanhempainpäivärahaa saaneista isistä 7,2 % oli itsenäisiä yrittäjiä, kun taas miespuolisesta työllisestä työvoimasta yrittäjiä oli 14,2 %. Äideistä yrittäjiä oli 5,6 % ja naispuolisesta työllisestä työvoimasta 7,0 %. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/186082/Kelan_lapsiperhe-etuustilasto_2016.pdf?sequence=6 siv. 15.
- 23 Synnytys käynnistetään normaalisti kaksi viikkoa lasketun ajan jälkeen, jos se ei ole vielä käynnistynyt. Raskausvapaa- ja raskausrahajakson ulottaminen neljän viikon päähän lasketusta ajasta takaisi lähes aina sen, että äidillä olisi kahden viikon suoja-aika myös synnytyksen jälkeen.
- 24 Hallituksen esitys 267/1994, s. 9.
- 25 SY:n arvion mukaan jos esim. 10 000 nyt työttömyysturvalla olevista, ei-omistavista samassa taloudessa asuvista olevaa työllistyisi perheyrietyksessä kuudeksi kuukaudeksi osa-aikaisesti siten, että työssäoloehto täyttyy, tulisi järjestelmälle säästöä 39,7 miljoonaa euroa pelkästään etuuskuluissa. Laskelmassa ei ole huomioitu verotuksen ja sosiaalivakuutusmaksujen lisääntymää kertymää.
- 26 SY:ssä tehdyn laskelman mukaan, jos kassoissa pysyisi yhtä iso osa nykyisistä ei-omistavista samassa taloudessa asuvista (n. 21 %), työttömyys olisi kassan jäsenien osalta 100 % (aikamoinen ääriesimerkki) ja kestäisi 300 päivää (työttömyyden keskimääräinen kesto 2016), olisi etuuskulujen muutos nykyiseen 16,5 miljoonaa euroa.
- 27 <https://www.tyj.fi/fin/tyottomyyskassat/rahoitus/>
<https://tvr.fi/fi/tietoa-TVRsta/talous/avainluvut/>
https://www.koulutusrahasto.fi/files/5314/9397/6413/Koulutusrahasto_vuosikertomus_2016.pdf, s. 4
- 28 Työttömyysvakuutusrahasto tilittää Kelalle peruspäivärahan rahoitukseen määrän, joka keskimäärin vastaa työttömyyskassoihin kuulumattomien työntekijöiden palkansaaajan työttömyysvakuutusmaksuista kertyvää määrää.

Liite

**Suomen
sosiaalivakuutus-
järjestelmä ja
yrittäjän sosiaaliturva**

Suomen sosiaali- vakuutusjärjestelmä

Suomen sosiaaliturvajärjestelmän tavoitteena on turvata ihmisille perusturva kaikissa elämäntilanteissa. Toimeentuloturva muodostuu lakisääteisestä sosiaalivakuutuksesta ja sitä täydentävistä tuista ja avustuksista.

Sosiaalivakuutus tarkoittaa niitä lakisääteisiä toimenpiteitä, joiden tarkoitus on vakuuttamisen kautta turvata yksilön toimeentulo. Sosiaalivakuutusta ovat lakisääteinen eläkevakuutus, sairausvakuutus, tapaturmavakuutus ja työttömyysvakuutus. Sosiaalivakuutuksen etuuksista toiset perustuvat työskentelyyn ja toiset Suomessa asumiseen.

Työn tekeminen oikeuttaa etuuksiin, joiden taso määräytyy työansioiden mukaan. Näitä etuuksia Suomessa ovat työeläkkeet ja ansiosidonnaiset päivärahat. Ansiosidonnaiset etuudet rahoitetaan osin palkkaan ja yrittäjän osalta työtuloon tai ansiotuloon ja osittain myös vakuutettavaan riskiin suhteutetuilla maksuilla.

Asumiseen perustuvia etuuksia ovat kansaneläke, takuueläke ja vähimmäismääräiset, ansioista riippumattomat päivärahat. Niihin ovat oikeutettuja kaikki Suomessa asuvat tietyin edellytyksin. Vähimmäisturva rahoitetaan pääosin verovaroilla ja veroluonteisin maksuin.

Toimeentuloturvaa täydentävät lisäksi eri syistä maksettavat tuet ja avustukset. Toimeentulotuki on viimesijainen turva.

Eläketurva

Suomen lakisääteinen eläkevakuutus koostuu Kelan hoitamista kansaneläkkeestä ja takuueläkkeestä sekä työeläkelaitosten hoitamasta työeläkkeestä. Kansaneläke ja takuueläke kattavat koko väestön. Työeläketurva kattaa koko työvoiman, mukaan lukien yrittäjät.

Työeläkkeen tavoitteena on turvata työntekijänä tai yrittäjänä toimineen henkilön kulutustason säilyminen kohtuullisena myös eläkkeelle jäädessä. Kansaneläke yhdessä Kelan maksaman takuueläkkeen kanssa puolestaan turvaa kaikille eläkeläisille perustoimeentulon.

Työeläkkeen määrä vaikuttaa kansaneläkkeeseen. Jos henkilöllä on pieni työeläke tai ei lainkaan työeläkettä, hän saa kansaneläkkeen täysimääräisenä. Kansaneläkkeen määrä pienenee asteittain työeläkkeen määrän kasvaessa. Eläketulot vähentävät takuueläkeosuutta täysimääräisesti eli jyrkemmin kuin kansaneläkkeessä. Takuueläkettä saavat vain aivan pienituloisimmat eläkkeensaajat.

Työeläkettä ja kansaneläkettä maksetaan eri tavoin määräytyen eläkkeen hakijan tilanteen mukaan. Vanhuuseläke tulee työuran jatkoksi, työkyvyttömyyseläke sairauden tai vamman estettyä työnteon ja perhe-eläke työntekijän tai yrittäjän kuoltua. Varhen-

netun osittaisen vanhuuseläkkeen avulla ikääntynyt työntekijä tai yrittäjä voi vähentää työpanostaan ennen täyttä vanhuuseläkettä.

Sairauden turva

Kun vakuutettu sairastuu eikä kykene ansiotyöhön, sairausvakuutuksen päiväraha korvaa aluksi osan ansionmenetyksestä. Kela maksaa päivärahaa 16–67-vuotiaalle sairastumispäivän ja yhdeksän arkipäivän omavastuuajan jälkeen. Yrittäjän omavastuuaja on Suomen Yrittäjien vaikuttamistyön ansiosta vuoden 2018 alusta ainoastaan sairastumispäivä.

Omavastuuaja on kaikilla ainoastaan yhden arkipäivän pituinen, jos työkyvyttömyys alkaa samasta syystä uudelleen 30 päivän sisällä edellisen sairauspäivärahan maksamisesta ja edellinen työkyvyttömyys on kestänyt vähintään kymmenen arkipäivää.

Sairauspäiväraha määräytyy viimeisen vahvistetun verotuksen ansiotulojen mukaan. Etuus voidaan hakea myös työkyvyttömyyden alkamista edeltävän kuuden kuukauden tulojen mukaan, jos ansiotulot vuosituloksi muutettuna ovat vähintään 20 prosenttia suuremmat kuin verotuksessa vahvistettu ansiotulo.

Osasairauspäivärahan tarkoitus on tukea työkyvyttömän henkilön työssä pysymistä ja paluuta työhön. Se on tarkoitettu 16–67-vuotiaalle kokoaikatyötä tekeväälle työntekijälle tai yrittäjälle. Osasairauspäivärahaa maksetaan ilman omavastuuajaa, kun se jatkuu välittömästi sairauspäivärahan jälkeen. Jos osasairauspäivärahaa haetaan suoraan ilman edeltävää sairauspäivärahaa, on osasairauspäivärahassa normaali omavastuuaja. Osa-aikaisen henkilön työhön palaaminen on vapaaehtoinen järjestely, joka ei saa vaarantaa henkilön terveyttä eikä toipumista. Osasairauspäivärahan edellytyksenä onkin henkilöä hoitavan lääkärin arvio siitä, että työhön palaaminen osasairauspäivärahan turvin on mahdollista toipumista vaarantamatta.

Jos vakuutettu on enimmäisajan täyttämisen jälkeen palannut työhön mutta sama sairaus edelleen aiheuttaa työkyvyttömyyttä yli 30 päivän yhtäjaksoisen työskentelyn jälkeen, Kela voi maksaa sairauspäivärahaa

vielä 50 päivältä, vaikka sairauspäivärahan enimmäisaika on täyttynyt. Sairauspäivärahan lisäpäivät maksetaan omavastuuajan jälkeen. Lisäpäiviä voidaan maksaa yhdessä tai useammassa jaksossa enintään 50 arkipäivältä. Tämän jälkeen Kela maksaa päivärahaa saman sairauden perusteella vasta, kun edellisestä työkyvyttömyysjaksosta on kulunut vuosi.

Jos työkyvyttömyyden syynä on uusi sairaus, Kela voi maksaa päivärahaa, vaikka päivärahan enimmäisaika on aiemman sairauden vuoksi täyttynyt.

Jos työkyvyttömyys jatkuu pidempään kuin sairausvakuutuslain 300 päivän enimmäisajan, voi henkilö saada sairauspäivärahan jälkeen eläkejärjestelmistä määräämää kuntoutustukea. Pysyvän työkyvyttömyyden johdosta Kela ja työeläkelaitokset maksavat työkyvyttömyyseläkettä tai osatyökyvyttömyyseläkettä¹.

Lisäksi henkilöllä on mahdollisuus saada kuntoutusta työkyvyn palauttamiseksi ja työ- ja ansiokyvyn parantamiseksi joko työeläke- tai kansaneläkejärjestelmästä. Kuntoutuksen ajalta henkilön toimeentulo on turvattu kuntoutusrahalta.

Tapaturmavakuutus

Pääsääntöisesti kaikki työsuhteessa olevat henkilöt ovat vakuutettuja lakisääteisen tapaturmavakuutuksen mukaan työtapaturmien ja ammattitautien varalta. Yrittäjille lakisääteinen tapaturmavakuutus on vapaaehtoinen.

Vakuutuksesta korvataan hoitokuluja ja ansionmenetyksiä. Myös tapaturmaeläkettä voidaan maksaa vahingoittuneelle päivärahauden jälkeen. Eläkkeeseen on oikeus henkilöllä, jonka työkyky on alentunut tapaturman tai ammattitautin vuoksi vähintään kymmenen prosenttia ja jonka työansiot ovat vähentyneet.

Lakisääteisestä tapaturmavakuutuksesta maksettavat korvaukset ovat sairausvakuutuslain mukaisiin etuuksiin ja työeläkkeisiin nähden ensisijaisia. Se tarkoittaa, että vahingoittuneelle maksetaan ensin tapaturmakorvaus ja että muita lakisääteisiä etuuksia vahingoittunut saa vain, jos niiden

¹ Osatyökyvyttömyyseläke on käytössä ainoastaan työeläkejärjestelmässä.

määrä on suurempi kuin tapaturmavakuutuksesta saatu ansionmenetykskorvaus.

Henkilö voi saada sairauden ajalta korvauksia menetetyistä toimeentulosta ja hoidosta aiheutuneista kustannuksista myös muista lakisääteisistä vakuutuksista (esim. liikenevakuutus). Yleensä nämä korvaukset ovat ensisijaisia sairausvakuutuslain ja työeläkejärjestelmän mukaisiin etuuksiin.

Työttömyysturva

Työttömyysturvajärjestelmän tarkoituksena on turvata työttömän työnhakijan mahdollisuudet hakea työtä korvaamalla työttömyydestä aiheutuvia taloudellisia menetyksiä.

Työttömyysturvalain mukaan lain etuuksiin on oikeus kokoaikatyötä hakevalla työttömällä työnhakijalla. Työttömänä pidetään henkilöä, joka ei ole työsuhteessa tai päätoimisesti työllistyy yrittäjänä tai omassa työssä. Työnhakijana pidetään työ- ja elinkeinotoimistoon työnhakijaksi ilmoittautunutta henkilöä. Työvoimapolitiittisen arvioinnin työnhakijan asemasta tekee lähtökohtaisesti se työ- ja elinkeinotoimisto, jonka alueella työnhakija asuu.

Työttömälle henkilölle maksetaan joko työttömyyspäivärahaa tai työmarkkinatukea. Työttömyyspäivärahaa voi saada enimmillään 500 päivän ajalta². Työmarkkinatuen kesto ei ole rajoitettu. Työmarkkinatuen ja peruspäivärahan maksaa Kansaneläkelaitos, ja ansiopäivärahan työttömyyskassallaissa tarkoitetut työttömyyskassat. Työttömyyskassoja on tällä hetkellä 28, joista kaksi on yrittäjäkassoja.

Työmarkkinatuen rahoittavat valtio ja kunnat, peruspäivärahan valtio. Lisäksi valtio osallistuu ansioturvan rahoitukseen peruspäivärahaa vastaavalla määrällä. Valtion ja kunnan rahoitusosuudet katetaan verotuloilla.

Työttömyyskassat rahoittavat työntekijöiden ansioturvamenoista 5,5 prosenttia. Työttömyyskassan osuus katetaan pääasias-
sa kassan jäsenmaksutuloilla. Loput ansioturvamenoista maksaa Työttömyysvakuutusrahasto.

Työttömyysvakuutusrahaston varat kerätään työttömyysvakuutusmaksuina. Työn-

antajan työttömyysvakuutusmaksu on 0,65 prosenttia 2 083 500 euroon asti ja sen ylittävältä osalta 2,60 prosenttia palkkasummasta (2018). Työntekijä itse maksaa vakuutusmaksua tänä vuonna 1,90 prosenttia palkkasummastaan. Lisäksi, jos työnantaja maksaa palkkaa niin sanotulle osaomistajalle, siitä on maksettava osaomistajan työttömyysvakuutusmaksu. Osaomistajan työnantajan työttömyysvakuutusmaksu on 0,65 prosenttia palkkasummasta. Osaomistajan oma työttömyysvakuutusmaksuprosentti on 0,92 prosenttia.³

Valtio maksaa myös yrittäjäkassan maksamista ansiopäivärahamenoista peruspäivärahaa vastaavan määrän. Yrittäjäkassoille ei makseta yrittäjäpäivärahoihin Työttömyysvakuutusrahaston osuutta, vaan yrittäjäkassat maksavat nämä ansioturvamenoit-
se jäseniltään keräämillään jäsenmaksuilla.

Vuonna 2016 kaikkien työttömyyskassojen maksamien etuuksien kokonaissumma oli 2 805 miljoonaa euroa, josta valtio rahoitti 1 091 miljoonaa euroa, kassan jäsenet 157 miljoonaa euroa⁴ ja Työttömyysvakuutusrahasto 1 557 miljoonaa euroa.⁵

Työntekijöistä hieman yli kahdeksan kymmenestä kuuluu työttömyyskassaan.⁶ Yrittäjien työttömyyskassoihin kuuluu noin 33 000 yrittäjää.⁷Tämä on n. 16 prosenttia kaikista YEL-vakuutetuista henkilöistä⁸.

3 Vuonna 2016 osaomistajan työnantajan vakuutusmaksuna kerättiin n. 5,7 miljoonaa euroa ja palkansaajan maksuna n. 3,2 miljoonaa euroa. Lähde: Työttömyysvakuutusrahaston vuosikertomus 2016 https://tvr.fi/globalassets/docs/sijoittajat/julkaisut-2016/tvr_vuosikertomus_2016.pdf

4 Tämä sisältää myös yrittäjien jäsenmaksut omille kassoilleen. Vuonna 2016 yrittäjäkassat maksoivat jäsenilleen ansioetuuksia noin 22 miljoonalla eurolla. Em. etuusmenosta n. 10 miljoonaa rahoitettiin kassojen jäsenmaksuilla. Lähde: http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tilastot/Vakuutustoiminta/Tyottomyysvakuutus/Documents/Tyottomyyskassat_2016.pdf s. 23

5 Lähde: <https://www.tyj.fi/fin/tyottomyyskassat/rahoitus/>

6 Palkansaajien järjestäytyminen Suomessa vuonna 2013. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys. 52/2015.

7 Lähde: http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tilastot/Vakuutustoiminta/Tyottomyysvakuutus/Documents/Tyottomyyskassat_2016.pdf s. 20

8 Eläketurvakeskuksen tilastotietokannan mukaan YEL-vakuutettuja oli vuonna 2016 n. 203 000. Heistä arviolta noin kolmanneksella YEL-työtulo jää alle työttömyysvakuutuksen alarajan 12 576 (2018). Tämä tarkoittaa sitä, että niistä, jotka kassan jäseneksi ylipäänsä voivat liittyä, on

2 Pääsääntö on 400 päivää, mutta iän ja työkokemuksen mukaan määräytyvä enimmäisaika voi olla myös 300 tai 500 päivää.

Henkilö voi olla vakuutettuna vain joko palkansaajan tai yrittäjän työttömyyskassassa, vaikka tekisi sekä työsuhteista että yrittäjätyötä samanaikaisesti. Samanaikainen eri statuksilla työskentely ei kerrytä työsäoloehdotta ansiopäivärahassa, vaan siihen luetaan ainoastaan se työskentely, joka valitussa kassassa on nimensä mukaisesti vakuutettavissa. Peruspäivärahan työssäoloehdon täyttymisessä säännökset poikkeavat hieman ansiopäivärahan vastaavista.

Työttömyysvakuutusrahasto tilittää sosiaali- ja terveysministeriön välityksellä palkansaajan työttömyysvakuutusmaksun kertymästä Kansaneläkelaitokselle työttömyysturvan peruspäivärahan rahoitukseen määrän, joka keskimäärin vastaa työttömyyskassoihin kuulumattomien työntekijöiden palkansaajan työttömyysvakuutusmaksuista kertyvää määrää. Vuosittain tilitettävän määrän vahvistaa sosiaali- ja terveysministeriö pyydettyään lausunnon Työttömyysvakuutusrahastolta.⁹ Maksu määrätään siten, että palkansaajan työttömyysvakuutusmaksun seuraavan vuoden kertymäärä kerrotaan sillä prosenttiluvulla, joka vastaa työttömyyskassoihin kuulumattomien palkansaajien ja kaikkien palkansaajien palkkasummien suhdetta.¹⁰ Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa prosenttiluvun Tilastokeskuksen tietoihin

itsensä työttömyyden varalta vakuuttanut jopa 24 %.

9 Laki työttömyysetuuksien rahoituksesta (24.7.1998/555) 2 luku 8 §.

10 Valtioneuvoston asetus työttömyysetuuksien rahoituksesta 1 §.

perustuvan viimeisimmän tulonjakotilaston palveluaineiston tietojen perusteella. Lisäksi Työttömyysvakuutusrahasto on vuodesta 2015 lukien tilittänyt Kansaneläkelaitokselle peruspäivärahan rahoitukseen vuosittain 50,3 miljoonaa euroa. Vuonna 2015 Työttömyysvakuutusrahasto tilitti Kelalle kokonaisuudessaan 121 miljoonaa euroa, vuonna 2016 puolestaan 168 miljoonaa euroa ja vuonna 2017 taas 208 miljoonaa euroa. Työttömyysvakuutusmaksuja tuli näinä vuosina sisään 3 330 miljoonaa, 4 083 miljoonaa ja 4 011 miljoonaa euroa.¹¹

Perhevapaat ja -etuudet

Vanhempainpäivärahat

Raskaana oleva nainen voi jäädä äitiysvapaalle aikaisintaan 50 arkipäivää ja viimeistään 30 arkipäivää ennen laskettua aikaa. Äitiysvapaan ajalta voi saada Kelasta äitiysrahaa, jota maksetaan 105 arkipäivää eli noin neljä kuukautta. Äitiysvapaan aikana voi työskennellä normaalisti ja saada äitiysrahaa. Tällöin kuitenkin normaalin päivärahan sijaan maksetaan niin sanottua vähimmäispäivärahaa. Työskentely sunnuntaisin ei vaikuta äitiysrahaan, sillä sitä maksetaan vain arkipäiviltä. Äitiysrahakausi on siis sidottu pidettäväksi lapsen syntymän ympärille, 50–30 päivää ennen syntymää ja 55–75 päivää sen jälkeen. Äitiysrahaa nostavat lähes kaikki äidit.

11 Kelalle peruspäivärahan rahoitukseen siirtyi työttömyysvakuutusmaksuista siten 3,6 % (2015) ja 4,1 % (2016).

Isä voi lapsen syntymän jälkeen saada isyyssrahaa enintään 54 arkipäivää, joista enintään 18 päivää hän voi hoitaa lasta kotona äidin kanssa samaan aikaan kun äiti saa äitiys- tai vanhempainrahaa. Isyyssrahan saaminen edellyttää, että isä osallistuu lapsen hoitoon eikä opiskele päätoimisesti tai työskentele. Työskentely sunnuntaisin ei vaikuta isyyssrahaan. Isyyssrahakauden voi aloittaa heti lapsen syntymän jälkeen, ja päivärahapäivät tulee käyttää ennen kuin lapsi täyttää 2 vuotta. Äidin kanssa yhtä aikaa pidettävät enintään 18 isyyssrahapäivää voi jakaa enintään neljään jaksoon. Äitiys- ja vanhempainrahakauden ulkopuolella pidettävät isyyssrahapäivät voi pitää enintään kahdessa jaksossa. Isyyssrahapäiviä voi siten pitää varsin joustavasti. Valtaosa isistä pitääkin edes jonkun pituisen jakson isyysslomaa.

Vanhempainrahakausi alkaa äitiysrahakauden jälkeen. Kela maksaa vanhempainrahaa 158 arkipäivää eli reilut puoli vuotta. Vanhempainrahakaudelle voi jäädä joko äiti tai isä, tai sen voi jakaa jaksoiksi niin, että isä ja äiti ovat vapaalla vuorotellen. Molemmat vanhemmat eivät lähtökohtaisesti voi olla vapaalla yhtä aikaa. Jos lapsen vanhempi on työssä vanhempainrahakaudella, maksetaan hänen päivärahansa vähimmäismääräisenä työssäolopäiviltä. Työskentely sunnuntaisin ei vaikuta vanhempainrahaan, sillä sitä maksetaan vain arkipäiviltä. Vanhempainrahakausi alkaa heti äitiysrahakauden jälkeen.

Äitiysrahakauden katsotaan päättyvän 75 arkipäivän kuluttua lapsen syntymäpäivästä, jos äidille ei ole maksettu äitiysrahaa. Vanhempainrahakausi on tällä hetkellä joustava siten, että se on jaettavissa jopa neljään osaan vanhempien kesken. Se on kuitenkin sidottu pidettäväksi äitiysvapaa välittömästi seuraavien 158 arkipäivän aikana.

Vanhempainrahakautta käyttävät lähes yksinomaan äidit. Isät eivät juurikaan käytä mahdollisuuttaan jakaa vanhempainrahakausi äidin kanssa. Isäkuukauteen sisältyntä kahta viikkoa pidempää vanhempainvapaata tai nykyisen yhdeksän viikon isyyssvapaan lisäksi pidettävää vanhempainvapaata käyttää 1–3 prosenttia isistä. Osuus ei ole muuttunut sitten vuoden 1995.

Äiti ja isä voivat saada Kelasta osittaista

vanhempainrahaa, jos he jakavat lapsen hoitovastuun ja tekevät osa-aikatyötä. Osittaisen vanhempainrahan saaminen edellyttää, että molemmat vanhemmista ovat tehneet työnantajiansa kanssa sopimuksen osa-aikatyöstä vähintään kahdeksi kuukaudeksi. Työ katsotaan osa-aikaiseksi, kun työaika ja -palkka ovat 40–60 prosenttia kokoajan työntekijän palkasta ja työajasta. Myös yrittäjä voi jäädä osittaiselle vanhempainvapaalle, kun hän vähentää työaikaansa vastaavalla tavalla.

Alle seitsemänvuotiaan adoptiolapsen vanhempi voi jäädä vanhempainvapaalle hoitamaan lastaan ja saada kyseiseltä ajalta vanhempainrahaa (tai osittaista vanhempainrahaa). Vanhempainrahaa voidaan maksaa siitä päivästä alkaen, kun vanhempi saa adoptiolapsen hoitoonsa. Vanhempainrahaa maksetaan aina vähintään 200 arkipäivältä tai kunnes lapsen syntymäpäivää seuraavasta arkipäivästä on kulunut 234 arkipäivää. Adoptioäidille tai -isälle ei yleensä makseta vanhempainrahaa samalta ajalta. Vanhempainvapaan aikana ei voi olla ansiotyössä tai päätoimisena opiskelijana. Adoptiolapsen isällä on oikeus isyyssrahaan samoin ehdoin kuin muillakin isillä.

Lastenhoidon tuet

Kotihoidon tukeen on oikeus, jos alle kolmevuotiaasta lasta hoidetaan kotona ja perhe ei ole valinnut lapselle kunnan järjestämää varhaiskasvatuspaikkaa. Hoitaja ei tarvitse olla lapsen vanhempi. Yleensä kotihoidon tuen kuitenkin hakee vanhempi tai muu huoltaja. Joskus hakija voi myös olla muu henkilö, jos hän hoitaa lasta pääasiallisesti ja asuu lapsen kanssa samassa taloudessa. Myös adoptiovanhempi voi hakea kotihoidon tukea. Kotihoidontuesta 95 prosenttia maksetaan äideille ja viisi prosenttia isille. Jos kotihoidon tuen saaja saa työttömyysetuutta, vähennetään siitä hänen tai puolisonsa saama kotihoidon tuki. Jos toinen vanhemmista saa kotihoidon tukea ja itse hoitaa lasta ja toinen on kokonaan työtön, kotihoidon tukea ei vähennetä työttömyysetuudesta. Kotihoidon tukeen kuuluu hoitoraha, hoitolisä ja mahdollinen kuntalisä kotikunnasta riippuen.

Joustavaa hoitorahaa voi saada osa-aikatyötä tekevä alle kolmevuotiaan lapsen van-

hempä tai muu virallinen hoitaja. Etuutta voi saada myös kumpikin vanhempi yhtä aikaa, jos he ovat järjestäneet työnsä niin, että he hoitavat lasta eri aikoina (esim. toinen maanantaisin ja toinen perjantaisin tai toinen aamupäivisin ja toinen iltapäivisin). Joustavan hoitorahan edellytys on, että vanhempi tekee töitä viikoittain keskimäärin enintään 30 tuntia viikossa tai enintään 80 prosenttia normaalista kokopäivätyön työajasta. Tuen saamiseksi riittää, että toinen ehdoista täyttyy. Yrittäjällä tulee olla lisäksi YEL-vakuutus voimassa.

Osittaista hoitorahaa voi saada samoilla edellytyksillä kuin joustavaa hoitorahaa. Erona on, että työajan osalta sovelletaan ainoastaan 30 tunnin rajaa ja että etuutta maksetaan 1. ja 2. luokalla olevan lapsen vanhemmalle.

Yksityisen hoidon tukea maksetaan, jos alle kouluikäistä lasta hoitaa palkattu hoitaja tai yksityinen päivähoiton tuottaja. Tukea ei voi saada, jos lapsi on kunnan päivähoitossa.

Sekä kotihoidon ja yksityisen hoidon tuki että oikeus varhaiskasvatukseen on perustellusti sidottu siihen, ettei kumpikaan vanhemmista ole vanhempainvapaalla. Oikeus

tolemmissa alkaa siitä, kun oikeudet sekä äitiys- että vanhempainvapaaseen on käytetty. Tämä on mahdollista, koska kyseiset vapaat voidaan pitää nykyisin vain yhdenjaksoisesti. Käytännössä lapsi on nuorimillaan noin 7,9 kuukauden ikäinen, kun oikeus varhaiskasvatukseen ja lastenhoidon tukiin syntyy.

Perhevapaaetuuksien rahoitus

Vanhempainpäivärahat maksetaan sairausvakuutuksen työtulovakuutuksesta, josta työnantaja on sairausvakuutusmaksulla rahoittanut yli 70 prosenttia. Valtio rahoittaa vähimmäismääräiset päivärahat (n. 4 %) ja vakuutetut (työntekijät ja yrittäjät) loput.

Kilpailukykysojimuksella työnantajan sairausvakuutusmaksu pieneni merkittävästi vuonna 2017 ja vakuutettujen maksumuus vastavasti kasvoi. Maksuosuuksien muutosten suuruus vaihtelee vuosittain, mutta vuodesta 2020 alkaen ne ovat suurin piirtein 50/50 työnantajien ja vakuutettujen kesken.

Hoitovapaalta maksettavien etuuksien rahoituksesta vastaavat kunnat.

Yrittäjän sosiaaliturva

Eläkejärjestelmä

Yrittäjän eläkelain eli YEL:n mukaan Suomessa asuvan ja toimivan yrittäjän on vakuutettava itsensä vanhuuden, työkyvyttömyyden ja kuoleman varalta. YEL-vakuutuksen perusteella yrittäjälle maksetaan vanhuuseläkettä, varhennettua osa-aikaista vanhuuseläkettä, työuraeläkettä ja työkyvyttömyyseläkettä. Vakuutukseen sisältyy myös yrittäjän omaisille turvaa tuova perhe-eläke.

YEL-työtulon mukaan määräytyvät yrittäjän eläkekertymän ja eläkevakuutusmaksujen lisäksi yrittäjän sairausvakuutuksen maksut sekä mm. sairausvakuutuslaissa säädetyt päivärahaetuudet (vanhempainpäiväraha, sairauspäiväraha). YEL-työtulon suuruus määrittää myös yrittäjän mahdollisuudet vakuuttaa itsensä työttömyyden, tapaturman ja ammattitaudin varalta lakisääteisellä vakuutuksella.

YEL-vakuutus on yrittäjälle henkilökohtainen. Se on otettava kuuden kuukauden kuluessa yritystoiminnan alkamisesta. Yksi vakuutus koskee kaikkea saman henkilön harjoittamaa yritystoimintaa.

Kuka on yrittäjä?

YEL:ssä yrittäjänä pidetään liikkeen- tai ammatinharjoittajaa (ns. toiminimiyrittäjä), avoimen yhtiön yhtiömiestä, kommandiittiyhtiön vastuunalaista yhtiömiestä sekä osakeyhtiön johtavassa asemassa olevaa osakasta, joka itse omistaa osakkeista yli 30 prosenttia tai yhdessä perheenjäsentensä

kanssa yli 50 prosenttia ja joka työskentelee yrityksessä.

Johtavalla asemalla tarkoitetaan toimitusjohtajuutta, hallituksen jäsenyyttä tai muuta vastaavaa asemaa tai tosiasiallista määräämisvaltaa yrityksessä.

Perheenjäseniä ovat yrittäjän aviopuolison ja avopuolison lisäksi yrittäjän kanssa samassa taloudessa asuva yrittäjälle suoraan alenevassa (lapset, lapsenlapset) tai ylenevässä polvessa (vanhemmat, isovanhemmat) sukua olevat henkilöt.

Milloin yrittäjä on vakuuttamisvelvollinen?

Yrittäjän YEL:n mukainen vakuuttamisvelvollisuus alkaa 18 vuoden iän täyttämistä seuraavan kalenterikuukauden alusta ja päättyy viimeistään sen kalenterikuukauden lopussa, jolloin yrittäjä täyttää ikäluokkansa ylimmän vanhuuseläkeiän.¹²

Yrittäjä on velvollinen ottamaan YEL-vakuutuksen, kun yritystoimintaa harjoitetaan vähintään neljä kuukautta ja yrittäjän työpanoksen arvo ylittää vuosittain vahvistetun työtulon (7 656,26 euroa vuonna 2018). YEL-järjestelmässä ei siten vakuuteta yritystoiminnan todellisia tuloja vaan yrittäjän työpanosta. Lain mukaan YEL-työtulo on se palkka, joka kohtuudella olisi maksettava,

¹² Tämän hetkisen tiedon mukaan ylin vanhuuseläkeikä on vuonna 1957 tai sitä ennen syntyneillä 68 vuotta, vuosina 1958–1961 syntyneillä 69 vuotta ja vuonna 1962 tai sen jälkeen syntyneillä 70 vuotta.

jos henkilön harjoittamaa yrittäjätoimintaa suorittamaan olisi palkattava vastaavan ammattitaidon omaava henkilö, tai se korvaus, jonka muutoin voidaan katsoa keskimäärin vastaavan sanottua työtä.

Vapaaehtoinen vakuuttaminen

Työtulon alarajan alle jäävän yritystoiminnan vakuuttaminen on vapaaehtoista, jos se kestää vähintään neljä kuukautta ja muut vakuuttamisen edellytykset täyttyvät. Sen sijaan alle neljä kuukautta kestävää toimintaa ei voi vakuuttaa edes vapaaehtoisesti, vaikka työtulon alaraja ylittyisi.

Myös kokoaikaisen vanhuuseläkkeen rinnalla harjoitetun yritystoiminnan vakuuttaminen on vapaaehtoista.

Vapaaehtoisen vakuuttamisen osalta eläkevakuutusyhtiöllä ei ole velvollisuutta solmia eläkevakuutus sopimusta yrittäjän kansa tai pitää sopimusta voimassa.

YEL-työtulon suuruus

Koska YEL-työtulon tulee vasta yrittäjän työpanosta, ei työtuloa määritettäessä yrityksen liikevaihdolla, voitolla eikä yrittäjän verotettavalla tulolla ole merkitystä, mutta niitä voidaan käyttää apuna arvioitaessa työpanoksen arvoa. Yleensä työtulon vahvistamisen perusteena pidetään yrittäjän itsensä arvioimaa työtuloa.

Eläketurvakeskuksen Työeläkelakipalve-

lusta¹³ löytyy säännöllisesti päivitettävä ohje siitä, millä tasolla kokoaikaisen yrittäjän työtulon tulisi eri toimialoilla olla. Yhtä kaikille yrittäjille poikkeuksetta sopivaa työtulosääntöä ei ole, vaan työtulo tulee määritellä tapauskohtaisesti.

YEL-työtulon taso vaikuttaa eläkkeiden lisäksi laajalti kaikkeen yrittäjän lakisääteisen toimeentuloturvaan sekä siitä maksettaviin vakuutusmaksuihin.

YEL-työtulon muuttaminen

YEL-työtuloa voi muuttaa, jos yrittäjän työpanos yritystoiminnassaan kasvaa tai supistuu. Muutosta ei kuitenkaan voi tehdä takautuvalle ajalle. Muutos on syytä tehdä, jos työpanoksen laajuudessa tapahtuu merkittävä ja pysyväisluontoinen muutos. Työtulon muutos vaikuttaa sekä eläkevakuutusmaksuihin että eläkekertymään mutta myös yrittäjän muuhun sosiaaliturvaan.

YEL-työtuloa ei voi muuttaa alaspäin silloin, kun yrittäjän toiminnastaan saamat tulot pienenevät, mikäli yrittäjän työpanoksessa ei tapahdu muutosta.

Eläkevakuutusmaksu

YEL-maksu on sosiaali- ja terveystieteiden vuosittain vahvistama prosenttimäärä työtulosta. YEL-maksu on 53–62-vuotiaail-

¹³ https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/folder.faces?folder_id=200649

le yrittäjille suurempi, mutta myös eläkettä kertyy enemmän. Vuonna 2018 YEL-maksu on alle 53-vuotiailla ja yli 62-vuotiailla 24,1 prosenttia ja 53–62-vuotiailla 25,6 prosenttia YEL-työtulosta. Vakuutusmaksun voi maksaa eläkevakuutusyhtiöön tai eläkekasasaan myös useammassa erässä.

YEL-maksu vastaa keskimääräistä TyEL-maksua.¹⁴

Ensimmäistä kertaa yrittäjäksi ryhtyvä saa YEL-maksusta 22 prosentin alennuksen neljän vuoden ajan. Jos yritystoiminta päättyy ennen kuin neljä vuotta on kulunut, jäljelle jääneen ajanjakson voi käyttää hyväkseen toiseen yrittäjäjaksioon. Jaksojen välillä ei ole aikarajoituksia.

YEL-vakuutusmaksut ovat maksajansa verotuksessa kokonaan vähennyskelpoisia.

Joustoa eläkevakuutusmaksuun

Yrittäjä voi jonakin vuonna maksaa suurempaa YEL-vakuutusmaksua ja parantaa siten karttuvaa eläkettään. Lisävakuutusmaksu voi olla 10–100 prosenttia yrittäjälle laskeutusta vuotuisesta vakuutusmaksusta. Vastaavasti yrittäjä voi tietyissä rajoissa joustaa vuotuisesta vakuutusmaksusta 10–20 prosenttia alaspäin. Maksualennusta voi käyttää kolmena kalenterivuonna seitsemän peräkkäisen vuoden aikana. Alaspäin joustettu maksu ei saa olla pienempi kuin YEL-työtulon alarajaa vastaavan YEL-vakuutusmaksun määrä.

Jousto ei vaikuta vahvistetun työtulon määrään. Jousto koskee aina vain yhtä kalenterivuotta kerrallaan, ja saman kalenterivuoden aikana voi joustaa YEL-maksuisa vain kerran. Joustoa tulee hakea eläkevakuutusyhtiöltä sen kalenterivuoden aikana, jona joustoa vakuutusmaksuun halutaan. Joustomahdollisuuden käyttö ei vaikuta yrittäjän muihin sosiaalivakuutusmaksuihin eikä muihin kuin eläke-etuuksiin.

Joustojen käytön edellytyksenä on, että YEL-vakuutus on voimassa koko kalenterivuoden ja samassa eläkeyhtiössä. Yrittäjä ei myöskään voi samaan aikaan hyödyntää aloittavan yrittäjän alennusta tai olla eläkkeellä. Joustot eivät myöskään ole käytössä,

jos yrittäjällä on maksamattomia YEL-vakuutusmaksuja.

Eläkkeen karttuminen

Työeläkkeen määrään vaikuttavat vuosityötulo ja ikään sidottu karttumisprosentti. Vuosittainen työtulo kerrotaan karttumisprosentilla. Työeläke muodostuu kaikista työuran aikaisista ansioista palkkatyössä ja yrittäjänä. Eläkettä kertyy myös tutkintoon johtavasta opiskelusta sekä joistakin sosiaalietuuksista, kuten vanhempainpäivärahoista, kotihoidon tuen ajalta ja ansiosidonnaisilta työttömyysjaksoilta. Alle 53-vuotiaiden ja yli 62-vuotiaiden karttumisprosentti on 1,5 vuosityötulosta. Tilapäisesti vuosina 2017–2025 53–62-vuotiaille kertyy eläkettä 1,7 prosenttia vuodessa. Tämän jälkeen kertyvät yhdenmukaistuvat kaikille ikäluokille. Yrittäjän karttumet vastaavat työntekijöiden karttumia.

Työeläke ja Kelan eläke-etuudet

Jos työeläke on pieni tai sitä ei saa ollenkaan, voi eläkeläinen saada kansaneläkettä. Kansaneläkkeen saamisen edellytyksenä on, etteivät henkilön muut eläkkeet ja jatkuvat korvaukset ylitä kansaneläkkeen tuloarajaa. Muut tulot ja omaisuus eivät vaikuta vanhuuseläkkeenä maksettavaan kansaneläkkeeseen. Myöskään puolison tuloilla ei ole vaikutusta. Omat tulot vaikuttavat kuitenkin työkyvyttömyyseläkkeenä saatuun kansaneläkkeeseen.

Kansaneläkkeen täysi määrä on 628,85 euroa kuukaudessa (2018). Jos on avio- tai avoliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa, määrä on 557,79 euroa (2018).

Täyttä kansaneläkettä voi saada vain silloin, jos työeläkkeiden yhteismäärä ennen veroja on enintään 55,54 euroa kuukaudessa (2018). Jos työeläkkeitä on enemmän, kansaneläke pienenee tai sitä ei saa lainkaan. Tuloraja, jolla kansaneläkettä ei jää maksettavaksi on yksinelävällä 1299,88 euroa ja avio- tai avoliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa olevalla 1157,71 euroa kuukaudessa (2018).

¹⁴ Tässä tarkoitetaan TyEL-maksua kokonaisuudessaan eli työntekijän ja työnantajan maksuosuuksien yhdistelmää.

Takuueläke turvaa Suomessa asuvalle henkilölle vähimmäiseläkkeen 775,27 euroa kuukaudessa, jos kaikki hänen eläkkeensä ennen verotusta ovat yhteensä enintään 768,59 euroa kuukaudessa (2018). Tuloraja ja vähimmäiseläke jäävät kuitenkin tätä pienemmäksi, jos henkilö on varhennetulla vanhuuseläkkeellä.

Täyden takuueläkkeen saa, jos henkilöllä ei ole mitään muita eläkkeitä. Kaikki muut eläkkeet vähennetään takuueläkkeen täydestä määrästä täysimääräisinä.

Vakuuttamisen valvonta

Eläketurvakeskuksen (ETK) yksi lakisääteinen tehtävä on valvoa, että yrittäjät täyttävät yrittäjän eläkelain mukaisen vakuuttamisvelvollisuutensa. Pohjatietona valvonnalle ja impulssina vakuuttamisvelvollisuuden selvittelyyn on useimmiten henkilön ja yritysten verotuksesta, ansiotuloista sekä palkanmaksusta saatavat tiedot.

Oletuksena on, että jos yritystoiminnasta tulee palkka- tai ansiotuloa, niin henkilö työskentelee yrityksessä. Eläketurvakeskuksen valvontaosasto on henkilöön yhteydessä, jos tulotietojen perusteella näyttää siltä, että henkilö työskentelee yrittäjäasemassa ja että hänen työpanoksensa on sen tasoinen, että se lain mukaan tulee vakuuttaa, mutta henkilöllä ei ole YEL-vakuutusta. Jos selvi-

tysten ja yrittäjän kuulemisen jälkeen todetaan, että yrittäjä kuuluu YEL:n piiriin, yrittäjää kehoitetaan ottamaan YEL-vakuutus. Jos yrittäjä ei noudata kehotusta, antaa ETK ns. pakkovakuutus päätöksen. Tämän päätöksen perusteella ETK ottaa yrittäjän puolesta ja tämän kustannuksella YEL-vakuutuksen jostakin työeläkevakuutusyhtiöstä.

Työttömyysturva

Työttömyysturvalainsäädäntöä sovellettaessa yrittäjäksi katsotaan yrittäjän eläkelaiassa ja maatalousyrittäjän eläkelaiassa yrittäjäksi katsottava henkilö. Henkilön toiminta katsotaan yrittäjätoiminnaksi, vaikka työpanos olisi vähäinen tai se kestäisi vain vähän aikaa.

Työttömyysturvalain yrittäjämääritelmä on kuitenkin yrittäjän eläkelakia laveampi. Henkilöä voidaan pitää työttömyysturvassa yrittäjänä myös yrityksen osaomistajia koskevan säännöksen perusteella. Osaomistajana pidetään henkilöä, joka työskentelee johtavassa asemassa yritystoiminnassa, josta hän itse omistaa vähintään 15 prosenttia, hänen perheenjäsenensä tai hän yhdessä perheenjäsentensä kanssa vähintään 30 prosenttia tai hänellä tai hänen perheellään on muuten vastaava määräysvalta yrityksessä. Ilman johtavaa asemaa työskentelevän henkilön perheestä edellytetään löytyvän vähintään 50 prosentin omistus tai muuten

vastaava määräysvalta yritystoiminnassa.

Ilmaisu ”osaomistaja” voi tarkoittaa myös henkilöä, joka ei omista osaakaan yrityksestä. Yrittäjän perheenjäsenen muussa lainsäädännössä työsuhteisena pidetty työskentely perheyrityksessä katsotaan työttömyysturvassa yrittäjätöksi.

Yrittäjän työvoimapoliittinen oikeus työttömyysetuuteen

Työttömyysturvalain mukaan työnhakijalla ei ole oikeutta työttömyysetuuteen siltä ajalta, jona hän työllistyy päätoimisesti yrittäjänä. Henkilön katsotaan työllistyvän yrittäjänä päätoimisesti, jos toiminnan vaatima työ määrä on niin suuri, että se on esteenä kokoaikatyön vastaanottamiselle. Vuoden 2018 alussa tuli voimaan työttömyysturvalain muutos, jonka mukaan työttömänä aloitetun yritystoiminnan neljän ensimmäisen kuukauden aikana ei arvioida toiminnan työllistävyttä vaan henkilölle voidaan maksaa työttömyysetuutta mahdollisilla yritystoiminnan tuloilla soviteltuna.

Sivutoimisesti yrittäjänä työllistyvällä on oikeus työttömyysetuuteen yritystoiminnan ajalta. Työllistyminen katsotaan sivutoimiseksi ainakin silloin, kun henkilö on ollut vähintään kuusi kuukautta kyseiseen yritystoimintaan liittymättömässä, palkansaajan työssäoloehdosta kerryttävässä työssä tai opiskellut päätoimisesti.

Työttömyysturvalain mukaan päätoimisesti yrittäjänä työllistyneen henkilön katsotaan edelleen työllistyvän päätoimisesti siihen ajankohtaan asti, jona henkilön työskentely yrityksessä on päättynyt tai yritystoiminta on lopetettu. Henkilön työskentelyn yrityksessä katsotaan päättyneen, jos henkilön työkyky on alentunut pysyvästi ja olennaisesti tai yritystoimintaa on pidettävä luonnonolosuhteista johtuen kausiluonteisena ja toimintakausi on päättynyt. Työskentely katsotaan päättyneeksi myös silloin, jos henkilöä on pidettävä palkansaajana rinnastettavana yrittäjänä, toimeksiantosuhte on päättynyt ja henkilön ei katsota työllistyvän päätoimisesti mahdollisten muiden toimeksiantojen tekemiseksi.¹⁵

15 Palkansaajaan rinnastettavalla yrittäjällä tarkoitetaan yrittäjää, joka itse osallistuu työsuoritukseen toimeksiantajan määräämällä tavalla, on toimeksiantosuhteessa samoihin harvalukuisiin

Yritystoiminta katsotaan työttömyysturvalain mukaan lopetetuksi, jos yritys on asetettu konkurssiin, osakeyhtiö tai osuuskunta on asetettu selvitystilaan sekä silloin, kun muun yhtiön kuin osakeyhtiön purkamisesta on tehty kaikkien yhtiömiesten kesken sopimus.

Toiminta yrittäjänä katsotaan lopetetuksi myös silloin, kun tuotannollinen ja taloudellinen toiminta on päättynyt ja yrittäjä on luopunut yrittäjän tai maatalousyrittäjän eläkelain mukaisesta vakuutuksesta sekä jättänyt Verohallinnolle ilmoituksen yrityksen poistamiseksi ennakkoperintärekisteristä, työnantajarekisteristä ja joko ilmoituksen yrityksen poistamiseksi arvonlisäverovelvollisten rekisteristä tai yritystoiminnan keskeytymisestä. Lisäksi yritystoimintaa pidetään työttömyysturvassa lopetettuna, kun on ilmeistä, että tuotannollinen ja taloudellinen toiminta on kokonaan päättynyt.

Valtaosa pienimuotoista yritystoimintaa harjoittavista toimii yksityisenä elinkeinonharjoittajana. Heidän yritystoimintansa katsotaan lopetetuksi myös, kun tuotannollinen ja taloudellinen toiminta on oman ilmoituksen mukaan päättynyt ja henkilö on luopunut mahdollisesta yrittäjän tai maatalousyrittäjän eläkelain mukaisesta vakuutuksesta.

Yrittäjän perheenjäsenen oikeus työttömyysetuuteen

Yritystoiminnan lopettaminen etuuden saamisen edellytyksenä koskee myös osaomistajana yrityksessä työskentelevää yrittäjän perheenjäsentä. Jotta yrityksessä työskennellyt ja varsinaisen yrittäjän kanssa saman talouden jakanut perheenjäsen saisi työttömän statuksen ja siten oikeuden työttömyysetuuteen ja työvoimapalveluihin, tulisi pääsääntönsä mukaan siis koko yritystoiminta lopettaa myös silloin, kun se vielä kykenisi elättämään varsinaisen yrittäjän.

Yrittäjän TyEL-vakuutetun perheenjäsenen, joka omistaa alle 15 prosenttia yrityksestä, osalta laissa on lista erilaisista poik-

toimeksiantajiin ja jolla ei ole kiinteää osto- tai myyntipaikkaa toiminnan harjoittamista varten. Hänellä ei myöskään ole viimeksi kuluneen vuoden aikana ollut edellä tarkoitettujen työsuoritusten tekemiseksi palveluksessaan työsuhteessa olevia työntekijöitä muutoin kuin satunnaisesti.

keuksista, joiden perusteella hän voi päästä työttömyysetuudelle ilman, että koko yritystoiminnan lopettamista edellytetään. Hänen työskentelynsä yrityksessä katsotaan päättyneen, jos

1. henkilön työkyky on alentunut pysyvästi ja olennaisesti tai yritystoimintaa on pidettävä luonnonolosuhteista johtuen kausiluonteisena ja toimintakausi on päättynyt
2. henkilön työskentely yrityksessä on päättynyt ja hän on työllistynyt päätoimisesti yritystoiminnassa enintään kuuden kuukauden ajan kahden vuoden tarkastelujakson aikana
3. henkilön työskentely yrityksessä on päättynyt ja työskentely on johtunut yksinomaan työllistymistä edistävään palveluun osallistumisesta tai muihin omaehtoihin opintoihin liittyvästä harjoittelusta
4. henkilön työ on loppunut tuotantosuunnan lopettamisen tai vastaavan syyn vuoksi
5. henkilö on lomautettu kokoaikaisesti ja yrityksestä on lomautettu taikka irtisannottu taloudellisista tai tuotannollisista syistä vuoden tarkastelujakson aikana vähintään yksi työntekijä, joka ei ole yrittäjän perheenjäsen
6. henkilön työnteko ja palkanmaksu ovat keskeytyneet kokonaan työsopimuslain 2. luvun 12. pykälän 2. momentin ensimmäisessä virkkeessä tarkoitetusta syystä ja yrityksessä on myös vähintään yksi muu työntekijä, joka ei ole yrittäjän perheenjäsen ja jonka työnteko ja palkanmaksu ovat keskeytyneet samasta syystä
7. henkilön työ on loppunut yritystoiminnan edellytysten pysyväisluonteisen heikentymisen vuoksi, yritystoiminnasta siinä työskentelevää henkilöä kohti syntynyt tulo on vähemmän kuin 1 000 euroa kuukaudessa eikä yrityksessä työskentele muita kuin yrittäjän perheenjäseniä.

Työttömyysturvaetuedet ja työssäoloehto

Yrittäjällä on oikeus samoihin työttömyysturvaetuuksiin kuin työntekijälläkin. Etuuden saamiseksi ei myöskään poikkea työntekijästä pois lukien edellisessä luvussa esitetty yritystoiminnan päättymistä ja sivutoimisuutta koskeva sääntely.

Työttömyyspäivärahan saamisen edellytyksenä on työssäoloehdon täyttäminen. Palkansaajan työssäoloehto täyttyy, kun henkilö on työttömyyttä edeltävän 28 kuukauden tarkastelujakson aikana ollut vähintään 26 kalenteriviikkoa vakuutusalaissa työssä. Palkansaajana tehdyn työn osalta edellytetään lisäksi, että työaika on

ollut vähintään 18 tuntia viikossa ja palkka vähintään työehtosopimuksen mukainen tai jos alalla ei ole työehtosopimusta, kokoaika-työn palkka vähintään työttömyysturvalais- sa säädetyllä tasolla (1189 euroa kuukau- dessa, 2018).

Yrittäjän työssäoloehto täyttyy, kun hän on työttömyyttä edeltävän 48 kuukauden tarkastelujakson aikana työskennellyt vä- hintään 15 kuukautta yrittäjänä ja hänet on vakuutettu yrittäjän eläkevakuutukses- sa vähintään työttömyysturvalaisissa edel- lytetyn kuukausittaisen työtulon mukaan (1048 kuukaudessa, 2018) tai työntekijän eläkevakuutuksessa vähintään saman suu- ruisen kuukausittaisen työansion mukaan. Alle neljän kuukauden työjaksot eivät kui- tenkaan kerrytä yrittäjän työssäoloehto- ta.

Peruspäivärahassa yrittäjän työssäoloeh- toon luetaan lähinnä 28 edellisen kuukau- den aikana tehty palkansaajan työssäoloeh- toon luettava työ. Ansioturvassa vaihtelevas- ti palkansaajana ja yrittäjänä työskentele- välle henkilölle ei eri statuksilla tapahtuvan toiminnan yhdistelmän vakuuttaminen ole mahdollista.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö laati ke- vällä 2018 hallituksen esityksen muotoon muistion niin kutsutusta yhdistelmävakuu- tuksesta. Muistio perustuu tämän tekstin kirjoittajan Harri Hellsténin ja Akavan sil- loisen johtajan Maria Löfgrenin joulukuus- sa 2016 luovuttamaan selvitykseen, jossa ehdotimme työttömyysturvalakia muutet- tavaksi siten, että työttömyysturvajärjestel- mässä voisi päivärahan ns. työssäoloehto- kerrytettäessä yhdistää yritystoimintaa ja palkkatyötä. Yhdistelmävakuutuksella palk- katuloa ja yritystoiminnassa työllistymisen tuloa voisi yhdistää myös ansiopäivärahan määrän laskennassa. Muistioon sisältyy sel- vitys ehdotuksen toteuttamisvaihtoehto- ita, arvio valitun mallin kustannus- ja muista

vaikutuksista, ehdotus rahoitusratkaisuksi sekä ehdotus muista tarvittavista lainmuu- toksista.

Päivärahaetuedet sairausvakuutuslaissa

Yrittäjällä on oikeus sairauspäivärahaan ja vanhempainpäivärahoihin samoin edelly- tyksin kuin työntekijälläkin.

YEL-vakuutetun päivärahat määräytyvät yrittäjän eläkevakuutuksen vuosityötulon mukaan. Vuonna 2018 alkavan päivärahan perusteena on vuoden 2016 keskimääräinen YEL-työtulo, joka on tarkistettu palkkaker- toimella. Myös yrittäjä voi pyytää Kela- la las- kemaan päivärahan työkyvyttömyyttä tai vanhempainrahakautta edeltävän kuuden kuukauden YEL-työtulon perusteella, jos työtulo vuosituloksi muutettuna on vähin- tään 20 prosenttia suurempi kuin verotuk- sessa todettu työtulo. Tällöin Kela laskee työtulot kuuden kuukauden ajalta välittö- mästi ennen työkyvyttömyyden alkamista ja kertoo ne kahdella vuositulon saadakseen. YEL-vakuutuksettomana päiväraha makse- taan verottajalle ilmoitettujen tulojen mu- kaan.

YEL-vakuutetun yrittäjän omavastuu- aika sairauspäivärahassa on vain sairastumispäi- vä, kun muilla se on sairastumispäivä ja sitä seuraavat yhdeksän arkipäivää. Työntekijäl- le omavastuuajalla ei ole merkitystä, koska hän saa käytännössä aina palkkaa ensim- mäisen kahden viikon ajan.

Osasairauspäivärahan saamiseksi yrittä- jän työmäärän tulee vähentyä 40–60 pro- senttia työkyvyttömyyttä edeltävästä ajasta. Osasairauspäiväraha on suuruudeltaan puo- let sairauspäivärahan määrästä ja sitä mak- setaan enintään 120 arkipäivää kahden vuo- den tarkastelujakson aikana.

SUOMEN YRITTÄJÄT

PIENTEN JA KESKISUURTEN YRITYSTEN ETU- JA PALVELUJÄRJESTÖ

Tehtävänäimme on parantaa yrittäjien asemaa ja yrittämisen edellytyksiä. Tavoitteena on, että menestyviä yrityksiä ja yrittäjiä on enemmän ja yrittäjien taloudellinen ja sosiaalinen asema paranevat. Vain yritykset takaavat kuntien ja siten myös valtion elinvoiman. Yrittäjät näkyvät ja kuuluvat myös kuntien valtuustoissa: tällä valtuustokaudella joka viides valtuutettu on yrittäjä.

Suomen Yrittäjät on suomalaisen elinkeinoelämän ylivoimaisesti suurin järjestö. Edustamme yli 115 000:tä jäsenyritystä.

Jäsenyritykset työllistävät noin 554 000 palkansaajaa eli käytännössä Suomessa lähes joka neljäs palkansaaja saa toimeentulonsa Suomen Yrittäjien jäseneltä. Työntantajyrityksistä noin 60 prosenttia kuuluu Suomen Yrittäjiin.

YRITTÄJYYDEN PUOLESTA

Suomen Yrittäjät | Mannerheimintie 76 A, 00250 HELSINKI | PL 999, 00101 HELSINKI
puhelin 09 229 221 | toimisto@yrittajat.fi | yrittajat.fi